

NORDISK TIDSKRIFT

FÖR VETENSKAP, KONST OCH INDUSTRI

UTGIVEN SEDAN 1878

AV LETTERSTEDTSKA FÖRENINGEN

- Tema politik och ekonomi i Norden 2019:
 - Guy Lindström
 - Arne Hardis
 - Jan-Anders Ekström
 - Arna Schram
 - Harald Stanghelle
 - Maggie Strömberg
 - Jan Kløvstad
- Satirteckningar i Danmark och Sverige
- Waldemarsudde – ett allkonstverk
- Intervju med Paula Lehtomäki
- Bokessä: Et oppgjør med litteraturteorien?

STOCKHOLM

■ ■ Ny serie i samarbete med Föreningen Norden ■ ■

2020 • Häfte 2

NORDISK TIDSKRIFT 2/2020

INNEHÅLL

Artiklar

Tema politik och ekonomi i Norden 2019:

Väljarna i rörelse, oroligt i politiken 2019. <i>Guy Lindström</i>	117
Fra udlændinge til klima. Dansk politik 2019. <i>Arne Hardis</i>	121
Vänstersväng med komplikationer. Finland år 2019. <i>Jan-Anders Ekström</i>	131
Politik och ekonomi på Island 2019. <i>Arna Schram</i>	141
Velgervandringer og flertallsregjeringens sammenbrudd. Politikk og økonomi i Norge 2019. <i>Harlad Stanghelle</i>	149
De udda konstellationernas år. Svensk politik 2019. <i>Maggie Strömberg</i>	159
Utfordringer i dei sjølvstyrte områda. Politikk og økonomi i 2019 – Færøyane, Grønland og Åland. <i>Jan Kløvstad</i>	173
Satirteckningar i Danmark och Sverige. <i>Hannibal Munk & Orla Vigsø</i>	181
Prins Eugens Waldemarsudde – ett allkonstverk. <i>Karin Sidén</i>	189

NT-Intervjun

Paula Lehtomäki – första kvinnan som chef för Nordiska ministerrådet.

<i>Henrik Wilén</i>	195
-------------------------------	-----

* * *

För egen räkning

Sexhundra år tillsammans. Sverige och Finland. <i>Mats Hellström</i>	199
--	-----

Krönika om nordiskt samarbete

COVID-19 och Norden. <i>Anders Ljunggren</i>	203
--	-----

* * *

Letterstedtska föreningen

Beate Sydhoff (1938-2020) in memoriam. <i>Lena Wiklund</i>	207
In memoriam Inge Jonsson (1928-2020). <i>Per Thullberg</i>	209

* * *

Bokessä

Et oppgjør med litteraturteorien? <i>Hans H. Skei</i>	211
---	-----

Kring böcker och människor

Den omstridte konge Christian 2. <i>Carsten Bach-Nielsen</i>	217
Många krig och freder 1808-1814. Ett stycke svensk historia. <i>Per Thullberg</i>	219
En händelserik resa från Savolax till Bryssel. Erkki Liikanen minns. <i>Patrik Harald</i>	220
"En fest og en plage". <i>Nils Nordberg</i>	223
Göran Greider: en roadmovie genom samhället och hans 60-åriga liv. <i>Lars J Eriksson</i>	226

* * *

Mandatställningen i de nordiska parlamenten och

Nordiska mandat i Europaparlamentet. <i>Lena Wiklund</i>	229
--	-----

Sammanfattning	233
--------------------------	-----

Tiivistelmä	234
-----------------------	-----

GUY LINDSTRÖM

VÄLJARNA I RÖRELSE, OROLIGT I POLITIKEN 2019

Inledning

Europaval, riksdagsval och regionala val gjorde det politiska livet i Norden 2019 händelserikt och tidvis dramatiskt.

Sverige blev klar med sin utdragna regeringsbildning i början av året. I Danmark och Finland hölls riksdagsval under våren. I alla de tre nordiska EU-länderna hölls dessutom Europaval under våren. Norge höll val till fylken och kommuner. I Island hölls inga val 2019, men också där gick det ganska livligt till. Alldeles mot slutet av året började de första rapporterna om ett nytt virus i Kina anlända, men då visste vi ännu inget om vad som väntade Norden under 2020.

Skribenterna och tecknarna

Samma erfarna och kunniga grupp av skribenter står också i år för de politiska översikterna som här har sammanfattats. Arne Hardis som är politisk redaktör för *Weekendavisen* deltar med sin nittonde danska översikt i följd. Jan-Anders Ekström deltar med sin tjugofemte finländska översikt. Arna Schram producerar i år sin sjuttonde isländska politiska redogörelse. Lika många översikter har Harald Stanghelle gjort från Norge. Den svenska översikten har nu för fjärde gången skrivits av Maggie Strömberg som är politisk reporter på *Expressen*. I år kompletteras de nationella politiska översikterna också av en rapport om den politiska utvecklingen i våra tre självstyrande områden, Färöarna, Grönland och Åland. Den har skrivits av Jan Kløvstad, chef för Nordisk informationskontor Norge.

Vi har också i år haft förmånen att samarbeta med samma rutinerade tecknare som förut. Jens Hage syns i *Berlingskes* spalter. Wilfred Hildonen publicerar teckningar i *Hufvudstadsbladet*. Halldór Baldursson tecknar i *Frettablaðið* och Inge Grødum i *Aftenposten*. Kjell Nilsson-Mäki som står för karikatyerna från Sverige är frilansteknare. Óli Petersen har tecknat från Färöarna.

Ny regering i Sverige

I början av året kom beskedet att Centerpartiet kunde stödja en socialdemokratisk statsminister. Därmed fick Sverige en regering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet de gröna. Regeringen, med Stefan Löfven som statsminister, kom överens om ett samarbete kring budgeten och politikens inriktning på flera områden med Centerpartiet och Liberalerna. Politiken i Sverige har emellertid varit fortsatt turbulent och dominerats av Sverigedemokraternas

allt högre opinionssiffror, och av nedgången i stödet för Socialdemokraterna. Socialdemokraterna fick ändå en tillfällig uppgång i Europavalet som bl.a. föregåtts av en häftig debatt kring abortfrågan. Kristdemokraternas och Moderaternas trevare i riktning mot Sverigedemokraterna bidrog mot slutet av året till att skapa osäkerhet kring regeringens ställning. I december anslöt sig dessutom Moderaterna, Kristdemokraterna, och Sverigedemokraterna till Vänsterpartiets krav på att stoppa en omorganisering av Arbetsförmedlingen.

Riksdagsval och nya regeringar i Danmark och Finland

I Danmark gick den politiska utvecklingen i en något annan riktning än i Sverige. Åtminstone när det gäller de populistiska partierna. Efter Europavalet fanns det inte längre kvar någon dansk medlem som arbetade för danskt utträde ur EU. Folketingsvalet blev avslutningen på det stora inflytande Dansk Folkeparti har haft under flera år. Det berodde framför allt på att nästan alla partier av betydelse har accepterat huvudlinjerna i den strama invandringspolitik. Valet resulterade i en ny minoritetsregering med Mette Frederiksen från Socialdemokraterna som statsminister. Regeringen har 48 mandat, medan en majoritet i Folketinget kräver 90 mandat. Socialdemokraterna regerar med stöd av en överenskommelse som har ingåtts med Radikale, SF och Enhedslisten. Man kan emellertid räkna med att spänningen håller i sig i dansk politik. Det finns många potentiella konstellationer med majoritet i Folketinget.

Också i Finland blev riksdagsvalet ganska exceptionellt. För första gången i historien fick inget parti över 20 % av rösterna. Här blev Europavalet inte heller den framgång för populisterna som många väntat sig. De gröna blev valsegrare.

I riksdagsvalet blev Sdp största parti med 40 platser. Sannfinnarna fick 39 mandat, trots partisplittringen under föregående valperiod. Utbrytargruppen Blå framtid, som under denna fortsatte att stödja regeringen, blev nu uttrade-rad. På tredje plats kom Samlingspartiet med 38 mandat.

Regeringsbildningen efter valet löpte relativt raskt och Socialdemokraternas ledare Antti Rinne tog över som statsminister i en fempartiregering med Centern, De gröna, Vänsterförbundet och Svenska folkpartiet. Sämjan varade emellertid inte länge. Efter några månader började särskilt Centern visa irritation över statsministerns ibland ganska överraskande uttalanden i offentligheten. Konflikten kulminerade efter ett halvår, kring hanteringen av den poststrejck som hade brutit ut. Centern krävde Rinnes avgång och Socialdemokraterna accepterade detta utan större motstånd. Samtidigt meddelade de fem gamla regeringspartierna att de ville fortsätta på den tidigare basen. Sdp fick i praktiken utse följande statsminister, och valet föll på 34-åriga Sanna Marin. Regeringen har fått stor uppmärksamhet internationellt för att den leds av fem kvinnor, fyra av dem är dessutom bara lite över 30 år.

Regeringsombildning i Norge

Förhandlingar mellan de tre regeringspartierna Høyre, Fremskrittspartiet och Venstre resulterade i början av 2019 i att regeringen med Erna Solberg i spetsen utvidgades med Kristelig Folkeparti. Norge fick därmed för första gången på över trettio år en borgerlig majoritetsregering. Samtidigt polariserades politiken i Norge. Detta kom särskilt till uttryck i kommunal- och fylkestingsvalet i september. Det fick drag av protest från periferin, särskilt Nord-Norge, mot huvudstaden. Hanteringen av flyktingpolitiken försvårade också efter hand Fremskrittspartiets medverkan i regeringen. Särskilt frågor kring de s.k. IS-kvinnorna och deras barn i flyktinglägren i Syrien skapade kontroverser. Frågan var politiskt het också i de nordiska grannländerna. Alldeles i början av år 2020 lämnade Fremskrittspartiet regeringen.

Isländsk EU-debatt kring energipaket

I Island ledde behandlingen av EU:s energipaket till stora konflikter och häftig debatt. Island var det enda land som ännu inte hade godkänt paketet. Alla EFTA-länder knutna till EES-avtalet förutsattes godkänna paketet för att det skulle kunna träda i kraft. I förlängningen handlade konflikterna om inställningen till det europeiska samarbetet. Regeringen ville godkänna paketet för att inte äventyra EES-samarbetet medan motståndarna ansåg att det innebar att för mycket makt skulle föras över till EU- institutionerna. Paketet röstades slutligen igenom, efter beskyllningar om norsk inblandning i saken, och efter den längsta debatt som hittills har förts kring någon fråga i Alltinget.

Också i Danmark och Finland har energi- och miljöfrågorna fått stor uppmärksamhet. Det viktigaste elementet i den danska uppgörelsen kring regeringsbildningen var en ytterst ambitiös plan för reduktionen av CO₂-utsläpp. Utsläppen skall reduceras med 70 % jämfört med nivån år 1990. Den nya finska regeringens program ställer som mål att Finland ska vara kolneutralt 2035.

Ledarbyten

Efter folketingsvalet utsågs Jakob Ellemann-Jensen till ny partiledare för Venstre efter Lars Løkke Rasmussen. I Liberal Alliance tog Alex Vanopslagh över efter Anders Samuelson. I juni valdes Maria Ohisalo, nu inrikesminister, till partiledare för De gröna i Finland. Hon tog över efter veteranpolitikern och nuvarande utrikesministern Pekka Haavisto, som hösten 2019 hoppade in som ledare för De gröna under en kort övergångsperiod. I början av september valde Centern i Finland Katri Kulmuni, nu finansminister, till ny partiledare efter Juha Sipilä. Också i Sverige skedde partiledarbyten. Jan Björklund avgick som ledare för Liberalerna och efterträddes av Nyamko Sabuni. Finansmarknads- och bostadsminister Per Bolund tog över som språkrör för Miljöpartiet efter Gustaf Fridolin.

Det nordiska samarbetet

Nordiska rådet höll sin 71:a session i Stockholm i slutet av oktober. Rådet ordnade också en särskild temasession i Köpenhamn i april med fokus på jämställdhet. President i Nordiska rådet under 2019 var Hans Wallmark från Sverige. Nordiska rådet består av 87 valda medlemmar som representerar Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige, Färöarna, Grönland och Åland. Arbetet bedrivs inom ramen för presidiet, de fyra utskotten och kontrollkommittén. Medlemmarna är också fördelade på fem olika partigrupper, den konservativa gruppen, mittengruppen, socialdemokraterna, grön vänster, och gruppen nordisk frihet. Nordiska rådets direktör är Britt Bohlin från Sverige.

Ordförandeskapet på regeringssidan inom Nordiska ministerrådet innehades av Island. I ordförandeskapsprogrammet var de unga, hållbar turism och havsmiljön prioriterade områden. Antalet ministerråd uppgår till 12; förutom samarbetsministrarnas råd 11 fackministerråd. Ministerrådets generalsekreterare är Paula Lehtomäki från Finland.

ARNE HARDIS

FRA UDLÆNDINGE TIL KLIMA

Dansk politik 2019

2019 blev et uhørt dramatisk år i dansk politik: To valg afsluttede Dansk Folkepartis dominans gennem en snes år. Regeringsmagten skiftede fra blå til rød, tre partier fik ny leder, og Danmark fik sin anden kvindelige statsminister. Næsten hele Folketinget forpligtede sig efter folketingsvalget til en markant klimaindsats.

Arne Hardis er politisk redaktør ved *Weekendavisen*.

I nyere dansk politisk historie skiller en lille håndfuld folketingsvalg sig ud som særlig dramatiske, særlig symboladede og med et særlig langtidsholdbart ekko ind i eftertiden.

1973-valget, det såkaldte jordskredsvalg, var et sådant dramatisk valg, da gammelpartierne kollapsede, og Mogens Glistrup strøg ind i Folketinget fulgt af en række nye og genopstandne partier. Valget i 2001 var tilsvarende skelsættende, Dansk Folkeparti indledte sin langvarige og dybe indflydelse på dansk politik, da Venstre og Konservative dannede regering med Venstreformand Anders Fogh Rasmussen som statsminister. Af og til blev det magtskifte kaldt ”det lille systemskifte”.

Folketingsvalget i 2019 føjer sig til den lille klub af meget betydningsfulde politiske markører. Kort udtrykt blev det afslutningen på Dansk Folkepartis enestående indflydelse gennem en snes år. Lidt længere og en smule mere kringlet formuleret blev 2019-valget, som afvikledes på grundlovsdagen 5. juni, en afslutning af 2001-valget.

I 2001 så det ud til, at Socialdemokratiets tid var forbi ved indgangen til et nyt århundrede; Venstre overtog ansvaret for velfærdspolitikken med skat-testop og den liberale tænkning kørt ud på fjernlageret, mens Pia Kjærsgaards Dansk Folkeparti tog sig af en udlændingepolitik i overensstemmelse med det store befolkningsflertals ønske – tilsat en generøs velfærdspolitik.

Den særlige udlændingepolitiske energi fra 2001 er udtømt. Alle, næsten alle, betydende partier har accepteret hovedlinjerne i den stramme udlændingepolitik, og dermed ser Dansk Folkepartis rolle i dansk politik ud til at være afsluttet eller i det mindste stærkt svækket lang tid fremover. Partiet indkasserede et af dansk folkestyres mest markante nederlag og gik fra 37 til 16 mandater. Udtrykt i procent: fra svimlende 21,1 procent ved valget i 2015

Den gamle dronning af udlændingestrømninger, Pia Kjærsgaard skuler til den nye, Pernille Vermund. Tegning: Jens Hage.

og rollen som blå bloks største parti til et mellemstort parti i den borgerlige lejr med sølle 8,7 procent og udsigt til en meget påtrængende selvransagelse. Hvad gik galt, når den nye partileder, Kristian Thulesen Dahl, på blot fire år kunne tabe så megen popularitet?

Et kuldsejlet paradigmeskifte

Den vigtigste forklaring er, at først Venstre og siden Socialdemokratiet i en lang og til tider smertelig proces tog den stramme udlændingepolitik til sig. I det kapløb viste Socialdemokratiet sig bedst skikket til at følge med. De meget symbolske stramninger i form af burkaforbud (officielt tildækningsforbud), påbudte håndtryk ved tildeling af statsborgerskab og planer om meget bekostelig isolering af afviste, kriminelle asylsøgere på en øde ø viste sig netop at være symboler – uden omfattende betydning for tilstrømningen af udlændinge fra Mellemøsten til Danmark.

Venstres liberale dna led under det udlændingepolitiske kapløb, mens Socialdemokratiet vænnede sig til det. Sådan var det ikke de første mange år efter 2001-valget. Det ligger imidlertid mere til socialdemokratismen at regulere menneskelig adfærd af hensyn til den såkaldte sammenhængskraft i velfærdssamfundet.

Og Dansk Folkeparti? Partiet pressede på for et såkaldt paradigmeskifte i udlændingepolitikken, så fokus blev flyttet fra integration af flygtninge til hjemsendelse af dem. Den tanke nåede aldrig ud over proklamationernes stade. Integration af den udenforstående er en meget dyb værdi i det danske samfund, hvor også arbejdsmarkedets hovedaktører i årevis har været involve-

Lars Løkke Rasmussen ville regere med Socialdemokratiet. Kristian Jensen, Søren Pape og yderst til venstre Anders Samuelsen ser vantrøt til.
Tegning: Jens Hage.

ret i at få flygtninge i job. Og så er der jo også det med konventionerne, som Dansk Folkeparti skønt højlydt protesterende altid har accepteret som grundlag for den førte politik. Et paradigmeskifte i udlændingepolitikken er på de vilkår lettere at udtale end at gennemføre.

Når dertil lægges den langvarige Brexitproces, som lammede Dansk Folkepartis EU-skeptiske kurs, fremstod partiet efterhånden som et foretagende, som ikke var i politik for at løse problemer på virkelighedens grund.

Et par streger yderligere kan føjes til portrættet af Dansk Folkepartis kollaps: Under Kristian Thulesen Dahl indledte partiet et meget tæt velfærdspolitisk samarbejde med Mette Frederiksens Socialdemokratiet. Samarbejdet var dels udløst af alvorlig handlingslammelse i blå blok ledet af Venstreformand Lars Løkke Rasmussen og med deltagelse også af Konservative og det nye parti Liberal Alliance. Interessesforskellen mellem sidstnævnte meget liberalt sindede regeringsparti og det meget store Dansk Folkeparti var en kilde til evig kiv og ballade gennem hele regeringsperioden. Liberal Alliance ville have skattelettelse, Dansk Folkeparti udlændingestrømninger og mere velfærd. Man fandt aldrig for alvor fællesnævneren for de politiske ønsker.

Endvidere fik Dansk Folkeparti en generende konkurrent i skikkelse af partiet Nye Borgerlige dannet i kølvandet på de massive flygtninge- og migrantstrømme på de europæiske landeveje og jernbanenet i eftersommeren 2015. Nye Borgerlige samlede hurtigt underskrifter nok til at blive opstillingsberettiget og slog sig op på at være ligeglad med internationale konventioner, tilstrømningen skulle bare standses, og det var en alvorlig udfordring

for Kristian Thulesen Dahl. Dansk Folkeparti accepterede kort efter partiets dannelse i 1995 konventionsmedholdelige udlændingereformer som adgangsbilletten til realpolitisk indflydelse. Det gav vitterlig indflydelse, men ikke alle vælgere går tilsvarende op i konventionerne. Pernille Vermunds Nye Borgerlige kom i folketinget med 2,4 procent af stemmerne og fire mandater.

Egentlig "tilhørte" de fire mandater jo per parlamentarisk logik Dansk Folkeparti. Man kan se tabet af dem som prisen for at holde Lars Løkke Rasmussen ved magten, mens 2015-vandringerne satte deres spor i næsten alle vesteuropæiske lande.

For Dansk Folkeparti efterlader det et spørgsmål, som er svært at svare på og angår partiets identitet: Skal man tage afsked med konventionsaccepten og dermed melde sig ud af de realpolitiske partiers klub? Eller fortsat acceptere adgangsprisen og risikere yderligere udfordring fra højre? Man har endnu ikke leveret noget entydigt svar.

Rød valgsejr

Folketingsvalgets resultat blev, at Socialdemokratiet med Mette Frederiksen som statsminister dannede regering. Folketingets venstreside dannede et bekvemt flertal alene – også uden det meget grønne og meget alternative parti Alternativet, som anført af den eks-radikale stormede ind i Folketinget på en bølge af grønt forandringshåb ved 2015-valget.

Der skulle længere forhandlinger til, før Mette Frederiksen kunne sætte sig til rette i Statsministeriet som leder af en regering med blot 48 mandater (et flertal i Folketinget kræver vanligvis 90 mandater). Det indbyggede drama handlede om De Radikale, som under Morten Østergaards ledelse fik et over-dådigt valg – fra 8 til 16 mandater. De Radikale er vant til at sidde i regering, har traditionelt besat midtermatriklen i dansk politik, som kan bestemme statsministerens partifarve, men skødet på den placering var i årevis truet af Dansk Folkeparti.

Skulle Østergaard nu i regering? Det havde Mette Frederiksen afvist allerede et år før, og sådan blev det.

Socialdemokratiet, Radikale og de to venstrefløjspartier SF og Enhedslisten lavede et såkaldt forståelsespapir. Ikke et regeringsgrundlag, men en aftale om, på hvilket grundlag Socialdemokratiet kunne regne med parlamentarisk rygdækning.

Vælgerne har imidlertid med sædvanlig sans for dramatik sammensat Folketinget, så flere andre flertal er mulige. Kan Radikale ikke være med, rækker Dansk Folkepartis – begge partier har 16 mandater. Og vil ingen andre, kan Socialdemokratiet og Venstre danne flertal sammen – de to partier har de tilstrækkelige 90 mandater.

*Mette Frederiksen har lovet en del. Længst er hun kommet med klimaet.
Tegning: Jens Hage.*

Det vigtigste element i forståelsespapiret var en voldsomt ambitiøs plan for reduktion af CO₂-udslip på dansk grund: Udledningerne skal reduceres med 70 procent sammenlignet med niveauet i 1990. Det krav var Alternativet tidligere alene om, men ved en enestående amatørisme lykkedes det Uffe Elbæk og hans alternative hird at melde sig ud af den politiske virkelighed.

Elbæk tilbød sig selv som statsministerkandidat på baggrund af sine to håndfulde mandater, og han fastslog, at man skulle trække Alternativet ud af ligningen, som det blev formuleret. På dansk: Han ville ikke vælge mellem Mette Frederiksen og Lars Løkke Rasmussen. Ud af ligningen kom han da også. Partiet rutsjede fra ni til fem mandater. Senere inviterede regeringen Alternativet ind i varmen, så partiet nu også formelt er en del af den røde blok, som offentligheden hele tiden har set det som.

Forståelsespapiret lovede ikke meget mærkbare udlændingelempler. Der blev åbnet for, at Danmark igen skal modtage ganske få de FN-baserede kvoteflygtninge. Det blev gjort lidt lettere for flygtninge at blive i Danmark, hvis de var i stabil beskæftigelse, og der blev iværksat et kommissionsarbejde, som skal se på ydelserne til udlændinge. Og så blev den meget omtalte ø Lindholm, som for et betydeligt beløb var udset til at huse afviste, kriminelle asylsøgere, droppet. Øen var et symbol på stram udlændingepolitik, at droppe den var et tegn på, at de mest symbolpolitiske tiltags tid er forbi. 2001 er forbi.

Befrielse fra blokpolitikken

Op til Folketingsvalget var det gennem måneder blevet tydeligt, at den gamle blokpolitik har det svært, det er, som om de blå og røde kapper ikke længere passer aktørerne så godt. Dansk Folkeparti havde den ovenfor omtalte, lange politiske flirt med Socialdemokratiet, som i sin essens handlede om at bremse reformer, som kunne øge arbejdsudbuddet, foruden drømmen om at blive det nye midterparti. Og Radikale havde sine udlændingekrav, som fik partiet til at drømme om et andet Venstre, et Venstre med en mere liberal ledelse.

Det hele endte, som det plejer. Rød blok plus Radikale stod sammen, da det gjaldt, og i blå blok prøver man nu at finde ud af, om der er en politisk platform, som alle synes, de kan stå på. Men undervejs var der meget betydelige signaler fra vælgerne.

På et tidspunkt i valgkampen, hvor blå blok var markant bagud i meningsmålingerne, udsendte Lars Løkke Rasmussen – Venstreformand og statsminister – en personlig bog, hans eget bud på, hvad der burde ske i dansk politik. *Befrielsens øjeblik* hed den, og dens kontroversielle budskab var, at det måske var bedre, hvis Venstre og Socialdemokratiet regerede sammen. Den bog anede resten af blå blok og langt hovedparten af Venstrepolitikkerne intet om.

Løkke begrundede sit budskab med, at der var fløje i dansk politik, som blokerede for politikken. Til højre pegede han på Pernille Vermunds Nye Borgerlige – det er dem, som har et sorgløst forhold til konventionerne – og til venstre på Enhedslisten, som ganske vist et blevet ganske fremkommelige de senere år. Budskabet fik større vægt, fordi i mellemtiden det meget radikale Stram Kurs blev opstillingsberettiget til Folketinget. Partiet, der ledes af Rasmus Paludan, havde ført sig frem med provokerende demonstrationer i boligkvarterer med mange indvandrere; koranafbrændinger tilsat uhøvisk tale. Voldsomme reaktioner og en indsats på youtube bar ham ind på den politiske scene, hvor han afleverede sine krav om deportation af hundreder af tusinder af muslimske borgere.

I Folketinget kom han ikke, men fænomenet Paludan fyldte meget i valgkampen, og han noteredes dog for 1,8 procent af stemmerne.

Sammenfattende kan der derfor udpeges det lidt pudsige paradoks, at valget i 2019 ganske vist fik voldsomme konsekvenser, men på samme tid markerede en slags normalisering.

Løkses ønske om samarbejde hen over midten blev belønnet med ni ekstra mandater. Udlændingepolitisk blev partier med krav om en yderligere, meget skarp udlændingepolitik svækket – selv når Nye Borgerliges mandater medregnes. Det skyldes selvsagt Dansk Folkepartis kollaps. På venstrefløjen byttede det mere reformistiske SF plads med Enhedslisten, som er det yderste venstrefløjsparti. SF fik 14 mandater, Enhedslisten 13.

Man kunne tilsvarende konstatere, at samtlige de mere oprørske partier blev straffet af vælgerne: Enhedslisten mistede et mandat, Alternativet blev næsten halveret, Liberal Alliance kollapsede og gik fra 13 til 4 mandater. Valgets tale i 2019 blev et støjende og spektakulært krav om mere pragmatisk normalitet tilsat en utålmodighed efter en øget klimaindsats. Greta Thunberg og danske elever og studerendes skolestrejker satte deres tydelige præg på Folketinget.

Kongernes fald

Et så dramatisk folketingsvalg måtte næsten afsætte kraftige rystelser og uro i partierne. Men faktisk lykkedes det Kristian Thulesen Dahl at ride stormen af. Han tog på en landsdækkende turne til Dansk Folkepartis bagland, lyttede, tog notater og lovede at tage baglandets signaler ind. De var lidt dobbelte. På den ene side var der skuffelse over, at han ikke var gået i regering efter valget i 2015, da partiet stod så stærkt. På den anden side var man også utilfreds med, at man syntes, at Dansk Folkepartis profil var blevet udvisket. Krav om skarpere profil og regeringsdeltagelse er ikke nødvendigvis meget lette at forene, men Thulesen Dahl sidder endnu – for første gang i spidsen for et parti, hvor der er små tegn på uro og utilfredshed.

Værre gik det for Lars Løkke Rasmussen, hvad der kan synes lidt paradoksalt i lyset af, at han stod i spidsen for en meget vellykket kampagne for bredt samarbejde i Folketinget. Det var nok især denne række ud efter Socialdemokratiet – på bekostning af resten af blå blok – som gav Venstre de ekstra ni mandater.

Succesen fik Løkke til at udskyde sin egen afgang, som alle ellers havde regnet for sandsynlig, og så begyndte hans næstformand, Kristian Jensen, at røre på sig. Trods forenet i et formelt formandskab har de to aldrig haft noget godt samarbejde – Jensen blev eksempelvis ikke indviet i Løkkes planer om at udgive *Befrielsens øjeblik* – og bedre blev det ikke, da Jensen begyndte at udtale sig, som om han allerede var formand.

Venstres bagland blev så frustreret over balladen henover sensommeren, at man endte med at fyre dem begge på et stormfuldt ledelsesmøde. Man samlede sig i stedet om den meget vellidte Jakob Ellemann-Jensen, tidligere politisk ordfører og tidligere fødevareminister og i øvrigt søn af tidligere Venstreformand og udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen.

Der var den fordel ved Jakob Ellemann, at han ikke havde lagt sig ud med nogen, faktisk var mange nok i tvivl om hans politiske holdning, omend det var tydeligt, at han står for en EU-positiv linje, respekt for konventioner og en knap så udlændingestram linje som den, den tidligere udlændingeminister Inger Støjberg er kendt for. Et ekstraordinært landsmøde i Venstre valgte så Ellemann som formand og Støjberg som næstformand, og så tænkte man, at man var dækket godt ind.

*Jakob Ellemann og Inger Støjberg leder efter Venstres udlændingemelodi.
Tegning: Jens Hage.*

Det har siden vist sig, at der skal mere til at blive en stærk og samlende leder, men Ellemann kan trøste sig med, at der kan gå en del år, før behovet for en Venstrestatsminister melder sig.

For Liberal Alliance blev valget en katastrofe, styrtet fra 13 til 4 mandater kostede partistifter Anders Samuelson hans titel som udenrigsminister, hans plads i Folketinget og hans formandskab for partiet. Det gik i stedet til den helt unge, nyvalgte Alex Vanopslagh, som hurtigt mistede et gruppemedlem, partiets tidligere nummer to, Simon Emil-Ammitzbøll-Bille. Hans flugt fra Liberal Alliance er først og fremmest egnet til at minde om de indre spændinger, som har præget Liberal Alliance gennem år. Ammitzbøll-Bille er tidligere radikal og står for en mindre udlændingskrap liberalisme end de tilbageværende Liberal-Alliance-medlemmer. Han dannede sit eget parti, Fremad, som i de første måneder har stået helt stille i bestræbelsen på at sikre sig fodfæste i vælgerhavet.

Kun Konservative anført af Søren Pape Poulsen kom således rigtig godt ud af valget i den gamle blå blok. Hans parti voksede fra 6 til 12 mandater, og ingen anfægter hans lederskab. Den tidligere justitsminister fik oven i købet tilgang af en Venstreoverløber kort efter valget, så Konservative nu råder over 13 mandater. Det er meget fornemt i et parti, som i mange år har været præget af en tilbagegangslinje.

I rød blok gik Socialdemokratiet en anelse tilbage, men vandt et mandat, så man nu råder over 48, mens SF som anført ovenfor fik fremgang og overhalede Enhedslisten. Radikale fik ligeledes et meget flot valg, men købt til den smertelige pris af alt for lidt indflydelse målt i forhold til den radikale selvbevidsthed.

Elendigheden ramte således især Alternativet, som trods proklamationen om at repræsentere sin egen, grønne blok naturligvis var en del af den røde blok. Nogle måneder efter valget proklamerede Uffe Elbæk, at han trak sig tilbage. Baglandet valgte ved en urafstemning tidligere folketingsmedlem Josephine Fock, hvad der ikke behagede Uffe Elbæk og hans støtter. Partiet, som har slået sig op på en ny, meget mere ærlig og empatisk partikultur, er havnet i en bitter broderstrid, som kan ende med at koste Alternativet livet.

Man aner et mønster i dansk politik: Utilfredse vælgere giver nye partier stærk opbakning og vender dem ryggen, når de føler deres protester hørt i tilstrækkeligt omfang. Dansk Folkepartis langvarige succes som følge af udlændingesagen. Liberal Alliances opblomstring i kølvandet på Venstres meget lidt liberale kurs under Anders Fogh Rasmussen i nullerne. Alternativets opblomstring i længslen efter en mere forpligtende klimadagsorden efter den hårde økonomiske tugt, venstrefløjen var udsat for under Thorningregeringen, hvis væsentligste aftryk blev arbejdsudbudsreformer.

Mere klima, mere EU

Efter valget tilsluttede først hele rød blok og senere hovedparten af blå blok sig det ret svært opnåelige mål om 70 procents CO₂-reduktion. Venstre gik med, Konservative gik med, ja, selv Dansk Folkeparti gik med. Udenfor står alene Nye Borgerliges og Liberal Alliances syv mandater. Sent på efteråret vedtog syv af Folketingets partier – en helt overvældende majoritet – en klimaaftale, som skal vise vejen til en omlægning af Danmark, der kan sikre reduktionsmålet senest i 2030.

Det ambitiøse krav fik også tilslutning fra store dele af erhvervslivet, så man kan måske lidt poppet sige, at hvor man tidligere skulle abonnere på en stram udlændingepolitik for at få adgang til det besluttende fællesskab, er det nu klimapolitikken, som er adgangsbillet.

Omlægningen vil især tage sigte på transportsektoren – udfasning af karbondrevne køretøjer – landbruget og energiproduktionen. Store dele af landbruget skal udtages til skov, og der er planer om at etablere en kolossal energiø, som skal sikre bæredygtig energi.

En enkelt brik mangler i billedet af dansk politik i 2019: Europa-Parlamentsvalget, som afvikledes et par uger før folketingsvalget. Det blev et forvarsel om samme: Dansk Folkeparti gik fra fire til et medlem i Bruxelles/Strasbourg, mens Venstre og Radikale gik frem. Venstre blev største parti i den danske gruppe med fire mandater - voksende til fem efter Brexit. Radikale fordoblede fra en til to, mens Socialdemokratiet stod i stampe med tre mandater.

Historisk var det, at Folkebevægelsen mod EU mistede sit enlige mandat, det gik til Enhedslisten, som tidligere har støttet Folkebevægelsen, men nu ville prøve selv på en mere tøvende kurs for så vidt angår kravet om udmel-

delse. Broder æder broder. Heller ikke Dansk Folkeparti præsterer en renlivet EU-modstand - Brexit stod i vejen, og stærke kræfter i partiet mener lige som Enhedslisten, at det er mere frugtbart at bruge kræfterne på en reformkurs inden for Fællesskabet.

Således har Danmark, for første gang siden valgene til Europa-Parlamentet blev indført i 1979, ikke en røst der, som advokerer for dansk udmeldelse.

JAN-ANDERS EKSTRÖM

VÄNSTERSVÄNG MED KOMPLIKATIONER

Finland år 2019

Efter fyra år med en helborgerlig regering och ett rekordjämt riksdagsval blev det en sväng vänsterut i finländsk politik. En vänster-centerregering bildades av fem partier med sdpledaren Antti Rinne som statsminister.

Rinne tvingades oväntat avgå redan efter sex månader och med honom föll hela regeringen. Den återuppstod emellertid raskt och fortsatte med bara 34-åriga Sanna Marin som ny statsminister.

Artikelförfattaren är tidigare långvarig politikskribent vid *Hufvudstadsbladet* och före detta korrespondent i Finland för *Svenska Dagbladet* och *Aftenposten*.

Året 2019 inleddes i Finland med stor uppladdning inför riksdagsvalet, som väntade i mitten av april. Den främsta frågan var hur det skulle gå med Juha Sipiläs och hans trepartiregerings stora social- och hälsovårdsreform. Den hade stötts och blötts i många år redan och det var oklart om den alls skulle hinna bli klar före valet.

Avsikten var att överföra det mesta av ansvaret för social- och hälsovården till 18 landskap och att medborgarna skulle få rätt att mer eller mindre fritt välja mellan den offentliga och den privata sjuk- och hälsovården. Landskapsreformen var centerns stora krav och valfriheten samlingspartiets.

Men det var ständiga problem med lagberedningen särskilt beträffande valfriheten och riksdagens grundlagsutskott kom till slut den 22 februari ut med ett betänkande som innehöll krav på ytterligare tidskrävande justeringar i lagförslaget.

I det skedet började allt fler luta åt att reformen inte hinner bli lag i tid före riksdagsvalet. Och den 8 mars – fem veckor före valet – kastade statsminister Juha Sipilä oväntat in handduken. Han tog det dramatiska steget att lämna in sin trepartiregerings avskedsansökan till presidenten. Så stark var besvikelsen över att den stora reformen gick i stöpet.

Valkampanjen inför riksdagsvalet var också såtillvida exceptionell att socialdemokratiska partiordföranden Antti Rinne var frånvarande ända fram till den 1 mars på grund av sjukdom. Han insjuknade svårt i lunginflammation under en semesterresa kring årsskiftet och läget förvärrades av bl.a. problem med hjärtat. Han var mycket illa där och frågan var om han alls skulle kunna återvända till valkampanjen i tid före valet. Men han klarade det och deltog till synes utan problem i de avslutande valdebatterna.

De ekonomiska utsikterna gör det svårt för regeringen att förverkliga sitt program. Teckning Wilfred Hildonen.

Ytterst knapp valseger för sdp

Riksdagsvalet blev sedan ganska exceptionellt i flera avseenden. För första gången i historien fick inget parti över 20 procent av rösterna. Och för det andra var det extremt jämnt mellan de tre största partierna.

Sdp blev största parti med 17,7 procent av rösterna, sannfinnarna presterade en grandios slutspurt och knep andra platsen med 17,5 procent och samlingspartiet kom trea med 17,0 procent.

Statsministerpartiet centern gjorde ett katastrofval och backade till bara 13,8 procent från 21,1 procent i valet 2015 då sdp fick 16,5, sannfinnarna 17,6 och samlingspartiet 18,2 procent av rösterna.

De gröna gjorde ett gott val och fick 11,5 procent mot 8,5 procent år 2015 och vänsterförbundet hörde också till valsegrarna med 8,2 procent (+0.9). Svenska folkpartiet backade något, men höll sina tidigare positioner med 4,3 procent, kristdemokraterna ökade något till 3,9 procent, men platsantalet ökade inte.

Den egenartade politiska grupperingen Liike Nyt (Rörelse Nu) fick sin grundare Hjallis Harkimo invald med 1,8 procent av rösterna.

Totalkatastrof blev det för regeringspartiet Blå framtid. Partiet, som hade fem ministerposter i Juha Sipiläs regering, fick bara 1 procent av rösterna och föll helt ur riksdagen. Till katastrofen bidrog säkert den omständigheten att deras galjonsfigur, sannfinnarnas tidigare ordförande Timo Soini – utrikesminister i Sipiläs regering – valde att inte alls ställa upp i valet.

Sdp fick 40 mandat i den nya riksdagen, sannfinnarna 39, samlingspartiet 38, centern 31, de gröna 20, vänsterförbundet 16, svenska folkpartiet 9 (tio med den enda åländska riksdagsmannen i gruppen), kd 5 och Liike Nyt 1.

Det gick som det gick av flera olika orsaker. Statsminister Juha Sipilä fick aldrig den utdelning han hoppats på för att landets ekonomi starkt förbättrades under året 2018. Men så var det kanske också mest de gynnsamma internationella konjunkturerna som låg bakom den förbättringen och inte så mycket trepartiregeringens egna åtgärder. Tidigare företagsledaren Sipiläs ledarstil väckte också kritik. Han höll tydligen inte tillräckligt kontakt med sitt eget partifält.

Socialdemokraterna toppade hela året 2018 opinionsmätningarna med över 22 procent av sympatierna som bäst, men sedan bar det allt mera utför och det var alltså endast med ett nödropp som sdp blev största parti i valet.

Samlingspartiet hade troligen blivit största parti om inte tidigare samlingspartisten Hjällis Harkimo hoppat av år 2018 och bildat sin Rörelse Nu.

Sannfinnarna klarade sig hela tiden efter partidelingen sommaren 2016 mycket bättre i opinionsmätningarna än avhopparna i Blå Framtid. I början av år 2019 hade det sannfinska partiet drygt 10 procent av väljarsympatierna mot 1,5 procent för de Blå. Men sedan spurtade sannfinnarna starkt och avancerade alltså till näst största parti.

Sdp-ledaren Antti Rinne körde inför valet på med bl.a. sina avsikter att förbättra situationen för de pensionärer som har det sämst ställt. Målet sades vara att ge dem 100 euro till i månaden. Också i övrigt lovade Rinne en kursändring i politiken till förmån för små- och medelinkomsttagarna. Men det höll alltså allt sämre ju närmare valet kom. Och trots att sdp blev största parti var det partiets näst sämsta valresultat genom tiderna.

Sannfinnarnas starka slutspurt grundade sig på dels krav på en striktare invandringspolitik och ett klart avståndstagande från de övriga partiernas starka inriktning på förstärkning av klimatpolitiken och dels partiledaren Jussi Halla-Ahos stora personliga popularitet. Han är en ganska speciell typ som populistledare – inte alls en påstridig skrävlare utan tvärtom lugn och eftertänksam i debatterna även när han kräver skärpt invandringspolitik och lösare lagstiftning mot hatbrott. Han blev med sina drygt 30 500 personliga röster riksdagsvalets största röstmagnet.

En anmärkningsvärd omständighet i valresultatet var att hela 92 av de nya 200 riksdagsledamöterna är kvinnor. Det är nytt rekord i sitt slag i Finland. Av de grönas 20 riksdagsledamöter är 17 kvinnor.

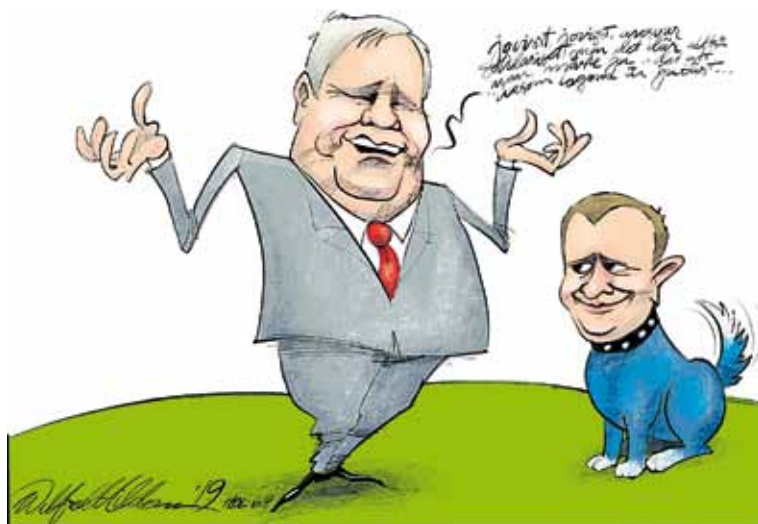
Fempartiregering med centern

Centerns katastrofval ledde till att Juha Sipilä meddelade att han avgår som partiordförande. En extra partikongress sammankallades till den 7 september för att välja ny partiordförande. Samtidigt signalerades det ganska klart att centern går i opposition på grund av det urusla valresultatet.

Regeringsbildningen efter valet befarades bli svår, men sist och slutligen löpte allt relativt raskt. Sdp-ledaren Antti Rinne fick som ordförande för det största riksdagspartiet regeringsbildaruppdraget och han visade sig vara en god förhandlare med sin långvariga bakgrund som fackföreningsledare. Det gällde att skynda på också av den anledningen att Finland stod i tur att överta EU-ordförandeskapet från den första juli.

Rinne förhandlade först med alla partier och det visade sig raskt att sannfinnarnas krav på skärpt invandringspolitik och ovilja att acceptera en kännbart skärpt klimatpolitik inte skulle gå att förena med de övriga partiernas åsikter. Det lutade i det här skedet åt en regering med sdp och samlingspartiet som stomme, eftersom centern tydligen inte var att räkna med.

Medveten om det drev samlingspartiets Petteri Orpo en mycket tuff linje med krav på i stort sett en fortsättning av den förra regeringens mycket strama ekonomiska politik. Det tilltalade inte alls Rinne, som i stället började förhandla med centern bakom kulisserna. Övertalningen ledde snabbt till resultat när det visade sig att ca 80 procent av medlemmarna i centerns beslutande organ trots allt var beredda att gå med i en ny center-vänsterregering.

*Trots förhandsspekulationer blev det inget regeringssamarbete mellan socialdemokraterna och samlingspartiet. Antti Rinne och Petteri Orpo.
Teckning Wilfred Hildonen.*

Det framgick sedan att centern skulle få sin omhuldade landskapsreform när arbetet på den stora social- och hälsovårdsreformen drivs vidare i den nya regeringen. Samlingspartiets valfrihet talades det knappt längre om överhuvudtaget.

Utöver sdp och centern gick också de gröna, vänsterförbundet och svenska folkpartiet med i den nya regeringen. De tre sistnämnda samarbetade ganska väl med sdp under tiden i opposition perioden 2015-2019. Av de gamla oppositionspartierna var det bara kristdemokraterna och enmanspartiet Liike Nyt som inte togs med. För svenska folkpartiet blev vandrigen i opposition alltså inte längre än fyra år. Före 2015 hade sfp 36 år av obruten medverkan i regeringarna bakom sig.

Den nya center-vänsterregeringen tillträdde den 6 juni. Den hade 117 (den enda åländska riksdagsledamoten medräknad) av riksdagens 200 mandat bakom sig. Av de 19 ministrarna var elva kvinnor. Till utrikesminister utsågs de grönas ordförande Pekka Haavisto, vänsterförbundets ordförande Li Andersson blev undervisningsminister och svenska folkpartiets ledare Anna-Maja Henriksson justitieminister. Avgående centerledaren Juha Sipilä gjorde inte anspråk på någon ministerpost. Finansminister blev i stället veteranriksdagsmannen Mika Lintilä.

Att omställningen från en helborgerlig regering till en ny ”rödmylleregering” gick i stort sett smärtfritt berodde på att Finland ju inte har haft samarbetsbegränsande blockbildningar av svensk modell samt på att det tydligt fanns en viss beställning på ett steg vänsterut efter den helborgerliga perioden. En genomgång av riksdagskandidaternas åsikter före valet visade redan att en viss förskjutning vänsterut skett inom de flesta partier. Och centerns beredskap att gå med bör särskilt ses mot bakgrunden av att det ju i stor utsträckning var just sdp och centern som byggde upp det finländska välfärdssamhället under tidigare decennier.

”Orealistiskt mål” hårt kritiserat

Den nya regeringens program och budget för 2020 ger en del förbättringar för de svagare i samhället helt i enlighet med Antti Rinnes avsikt att ”reparera välfärdssamhället”. Bassyddet förbättras något, de som lever på folkpension eller garantipension får höjningar på 34 resp 50 euro i månaden, låg- och medelinkomsttagarnas beskattning sänks något och den omtvistade s.k. aktiveringsmodellen slopas. Den sistnämnda kunde minska arbetslöshetspengen något om den arbetssökande inte varit tillräckligt aktiv.

Å andra sidan blev det beslut om bl.a. höjd bränsleskatt och alkoholskatt samt sämre avdragsrätt beträffande bostadslån i beskattningen.

Budgetförslaget för nästa år finansieras till 2,3 miljarder euro med nya lån medan andra utgifter för 750 miljoner euro finansieras genom försäljning av statlig egendom.

Det mest anmärkningsvärda var ändå att finansieringen av utgifter för 1,5 miljarder euro gjordes beroende av att sysselsättningsgraden kan höjas från ca 72,5 procent vid årsskiftet 2019-2020 till 75 procent år 2023. Det förutsätter minst 60 000 nya arbetsplatser fram till år 2023 och ca 30 000 redan år 2020.

I budgeten ingick ännu inte några åtgärder som kunde ge alla dessa nya jobb. Beslut om sådana åtgärder utlovades först under år 2020.

Det här gav särskilt oppositionen, men också ekonomiska experter av olika slag anledning att stämpla hela arrangemanget som totalt orealistiskt. Finland hade fortfarande vid årsskiftet 2019-2020 en viss ekonomisk tillväxt, men konjunkturutvecklingen var inte lovande. Därför förutspådde många att regeringen inte får den sysselsättningsökning som skulle behövas och att det därför i stället blir aktuellt med att ta mera lån eller att göra stora nedskärningar i statsutgifterna.

”Finland kolneutralt år 2035”

I det digra regeringsprogrammet noterades alldeles särskilt avsikten att satsa hårt på åtgärder mot klimatförändringen. Regeringen Rinnes mål sades vara att Finland skall vara ”kolneutralt” år 2035. Det torde även internationellt sett vara ett mycket ambitiöst mål.

På den punkten kan regeringen ändå räkna med stöd också av den politiska oppositionen med undantag för sannfinnarna, som inte vill vara med om någonting alls som kan anses inkräkta på medborgarnas frihet.

Som ordförandeland i EU försökte Finland sedan höja också unionens ambitionsnivå i klimatpolitiken kännbart, men man kom bara en liten bit på väg. Det blev ännu inte något enhälligt beslut i och med att Polen vägrade att hänga med de övriga länderna.

I regeringsprogrammet noterades i övrigt särskilt en förlängning av läroplikten till 18 år och en skrivning till förmån för att igen göra svenska språket obligatoriskt i studentexamen.

Grön framgång i EU-valet

Valet till Europaparlamentet i slutet av maj passerade litet i skuggan av riksdagsvalet utan någon större dramatik. Valdeltagandet stannade på bara litet över 40 procent och de gröna blev den största valsegraren. Partiet ökade sitt röstetal med hela 6,7 procentenheter sedan föregående gång till 16,0 procent.

Samlingspartiet blev ändå största parti med 20,8 procent av rösterna, vilket var en tillbakagång med 1,8 procentenheter. Det blev oförändrat tre mandat för samlingspartiet. Sdp, sannfinnarna och centern fick två mandat var, vänsterförbundet och svenska folkpartiet ett mandat var. Sannfinnarna fick 13,5 procent av rösterna, vilket var en tillbakagång med 6,1 procentenheter.

Den främsta förklaringen till det var att partiordförande Jussi Halla-Aho inte längre ställde upp för återval. Han återvände ju till riksdagen i och med riksdagsvalet i april.

Mest personliga röster fick förre sdp-ledaren Eero Heinäuoma – 128 234. De grönas förre ledare Ville Niinistö fick 111 714 röster och sannfinnarnas Laura Huhtasaari 92 760.

Kulmuni ny centerledare

Centern valde ny ledare efter Juha Sipilä i början av september. Valet stod mellan näringsminister Katri Kulmuni, 32, och försvarsminister Antti Kaikkonen, 45. Båda var alltså ministrar i Antti Rinnes regering sedan tre månader tillbaka. Kaikkonen ledde centerns riksdagsgrupp under den föregående valperioden.

Partikongressen valde Kulmuni till ny partiordförande med 1092 röster mot 829 för Antti Kaikkonen. Kulmuni lovade att göra sitt bästa för att höja partiets väljarstöd till minst 20 procent igen. Hon väntades ta över finansministerposten av partikollegan Mika Lintilä, men beslöt vänta med det tillsvidare.

Det blev redan i juni partiledarskifte också hos de gröna. Fattigdomsforskaren och nyblivne inrikesministern Maria Ohisalo, 34, tog över efter veteranpolitikern Pekka Haavisto, som på hösten 2018 gick med på att leda partiet bara till partikongressen 2019. Valet var enhälligt. Haavisto ledde ju de gröna till valseger i april 2019, men det var trots det inte tal om att han skulle fortsätta som partiledare. I regeringen Rinne var han alltså utrikesminister.

Centern fällde Rinne

Som statsminister visade sig Antti Rinne vara ganska oberäknelig i sina offentliga uttalanden. Han gjorde utspel och markeringar som ofta kom som totala överraskningar för de övriga regeringspartierna. Han föreslog t.ex. att 200-250 miljoner euro skulle tas ur arbetspensionsmedlen för att möjliggöra en höjning av de värst utsatta kvinnornas pensioner. Det föll inte i god jord.

Sedan blev det poststrejk när det statliga postbolaget försökte flytta ca 700 pakethanterare till en annan bransch och dess kollektivavtal, vilket skulle ha lett till en betydande inkomstsänkning för de berörda posttjänstemännen.

Rinne meddelade att hans regering aldrig går med på det och anklagade sedan postens styrelse för att inte ha följt regeringens direktiv. Postens styrelseordförande förklarade att regeringen redan godkänt arrangemanget, vilket antydde att någonting gått fel bl.a. mellan Rinne och ägarstyrningsministern Sirpa Paatero, även hon socialdemokrat. I riksdagen misstänkte man på olika håll att statsministern ljugit inför de folkvalda och oppositionen ifrågasatte riksdagens förtroende för Rinne genom att lämna in en s.k. interpellation. Rinne meddelade att minister Paatero avgår, men centern ansåg sig inte kunna rösta för förtroende för regeringen om Rinne sitter kvar som statsminister.

*Centern tvingade socialdemokraterna till statsministerbyte. Antti Rinne.
Teckning Wilfred Hildonen.*

Kulmuni gjorde ett osäkert intryck i denna fråga, vilket föranledde misstankar om att det var andra krafter inom centern än hon som drev kravet på Rinnes avgång. Säkra besked gick inte att få på den punkten. Att socialdemokraterna sedan utan synligt motstånd gick med på att låta Rinne gå får ses som ett uttryck för att förtroendet för honom redan vacklade inom partiet. Rinne meddelade om sin avgång den 3 december och därmed föll hela regeringen efter bara ett halvår vid makten.

Sanna Marin leder "Spice Girls-regering"

De fem partierna i den gamla regeringen meddelade omedelbart efter Rinnes avgång att de är villiga att fortsätta på den gamla basen och med Rinne-regeringens program. Rinne ville själv fortsätta som sdp-ledare fram till partikongressen 2020 och han fick som han ville. Han ledde därmed själv valet av sin efterträdare. Själv blev han sedan utsedd till riksdagens andra vicetalman.

I praktiken var det sdp som utsåg följande statsminister. Valet stod mellan partiets 34-åriga vice-ordförande Sanna Marin och riksdagsgruppens ordförande Antti Lindtman, 37. Marin besegrade Lindtman med rösterna 32-29 i socialdemokratiska partifullmäktige och blev därmed världens för tillfället yngsta fungerade statsminister. Hon är i hemlandet den tredje kvinnliga statsministern.

Katri Kulmuni tog i och med regeringsskiftet över finansministerposten av Mika Lintilä, som i stället blev näringsminister. Ny arbetsminister blev riksdagens socialdemokratiska andra vicetalman Tuula Haatainen och Sirpa Paatero fick också plats i den nya regeringen, nu som kommunminister.

Marins regering fick stor uppmärksamhet också internationellt på grund av att samtliga fem partigrupper i regeringen leds av kvinnor. Sanna Marin, Katri Kulmuni, Li Andersson och Maria Ohisalo är dessutom samtliga bara litet över 30 år gamla. Sfp:s Anna-Maja Henriksson är äldst med sina 56 år. I medierna talade man roat om bl.a. ”läppstiftsregeringen” och ”Spice-Girls-regeringen”.

Sanna Marin är alltså första viceordförande för sdp och hon har sedan länge hört till de ledande politikerna i Tammerfors. Till utbildningen är hon magister i samhällsvetenskaperna. I ett tidigt skede arbetade hon som kassافرöken i en supermarket, vilket av något anledning noterats alldeles särskilt även internationellt. Inom sdp anses hon höra till partivänstern. I Antti Rinnes regering var hon kommunikationsminister.

Haavisto i blåsväder

Alldeles i slutet av året blev även i Finland frågan om huruvida man borde ta hem finländska barn och kvinnor från Isis-fånglägret al-Hol i Syrien ett besvärligt problem. Det handlade om 11 finländska kvinnor och 33 barn. Regeringen och övriga myndigheter hade svårt att få någonting gjort överhuvudtaget i denna fråga. På många håll ansåg man att kvinnorna inte borde tas hem, eftersom de kunde utgöra en säkerhetsrisk i framtiden och samma stämpel fick till en del även barnen.

Utrikeminister Pekka Haavisto utsattes i det här sammanhanget för fräna intervjuuttalanden från en av ministeriets tjänstemän. Personen i fråga hävdade att Haavisto begärt att han skulle börja ta hem barn från al-Hol på eget ansvar och hävdade dessutom att ministern orsakat en ”atmosfär av rädsla” inom utrikesministeriet. Haavisto skulle dessutom ha flyttat tjänstemannen i fråga till en annan post. Haavisto bestred anklagelserna med ett visst stöd av ministeriets högsta tjänstemän.

Sannfinnarna lämnade i riksdagen in en interpellation där man ifrågasatte förtroendet för Haavisto och fick med sig samlingspartiet och kristdemokraterna. Sannfinnarna ansåg beträffande själva sakfrågan att bara föräldralösa barn kunde få komma till Finland.

Haavisto fick riksdagens förtroende med regeringspartiernas röster, men ett tiotal oppositionsriksdagsmän begärde att grundlagsutskottet skulle utreda Haavistos agerande med tanke på ett eventuellt åtal i riksrätten.

Marins regering samlade sig sedan till ett beslut enligt vilket de beröra barnen bör fås hem så snabbt som möjligt. Saken skall skötas på tjänstemannanivå med möjlighet att efter prövning ta hem också någon eller några av mödrarna. Sanna Marin betonade att Finland är en rättsstat som respekterar såväl gällande lagstiftning som internationell rätt. I riksdagen tyckte hon att samlingspartiet borde skämmas som anslutit sig till sannfinnarna i denna fråga.

Vid årsskiftet hade än så länge bara två föräldralösa barn fått hem från al-Hol.

Sannfinnarna i galluptopp

Mot slutet av året toppade sannfinnarna opinionsmätningarna. Partiet fick i årets sista mätning 22,7 procent av sympatierna. Samlingspartiet var tvåa med 17,2 procent mot 15,1 procent för sdp, 12,5 procent för de gröna och bara 11,1 procent för centern. Det sistnämnda partiets siffra var den sämsta någonsin i Helsingin Sanomats mätningar.

Sanna Marin gjorde åtminstone till en början ett stabilare intryck som regeringschef än föregångaren Rinne, men den nya kvinnodominerade regeringens tillkomst hade ännu inte gett något synligt utslag i opinionsmätningarna.

ARNA SCHRAM

POLITIK OCH EKONOMI PÅ ISLAND 2019

Det var stora konflikter i alltinget och ute i samhället om EUs tredje energipaket som motståndarna ansåg skulle föra över för mycket makt till EU-institutionerna. Paketet antogs slutligen efter den längsta debatt som förts i alltinget kring något förslag.

Lågprisflygbolaget Wow grundades 2011 och kom snart i hård konkurrens med Icelandair. Wow som under de närmaste åren kom upp i drygt 30% av den isländska flygmarknaden gick i konkurs 2019. Det blev en stor chock för turistnäringen som vid det här laget hade blivit landets största näringsgren. WOWs fall påverkade även Centralbankens tillväxtprognos.

Arna Schram svarar för den isländska översikten.

I skuggan av Klausturskandalen

När Bára Halldórsdóttir, en drygt fyrtioårig funktionshindrad kvinna, tog plats vid ett bord på en krog i centrala Reykjavík en novemberkväll 2018 var hon helt ovetande om vad som komma skulle. Krogen är belägen i ett äldre hus ett stenkast från Alltingshuset, bär namnet Klaustur bar och har lokaler dels i markplan, dels i källarplan. Atmosfären är vanligen ganska lugn och stället frekventeras av politiker och tjänstemän som vill koppla av efter arbetsdagen. Just den här kvällen var det ganska folktomt i lokalen. Bára berättar att hon var på väg till en repetition med en teatergrupp och hade lite tid över, varför hon bestämde sig för att ta en kopp kaffe. När hon hade satt sig vid sitt bord lade hon märke till ett närbeläget bord där några väl beskänkta personer satt och samtalade högljutt. Det visade sig vara sex alltingsledamöter, fyra från Miðflokkurinn (Centerpartiet) och två från Flokkur fólksins (Folkets parti). Inne i Alltingshuset pågick en kvälls-session, men de här sex ledamöterna hade valt att istället samlas på Klaustur bar. Miðflokkurinn och Flokkur fólksins har det gemensamt att de för första gången fick platser i alltinget efter valet 2017.

Miðflokkurinn bildades före valet 2017 av Sigmundur Davíð Gunnlaugsson, före detta statsminister och före detta ledare för Framsóknarflokkurinn (Framstegspartiet). Sigmundur Davíð tvingades avgå som statsminister 2016 när information i de så kallade Panamadokumenterna visade på hans kopplingar till ett företag som var registrerat i skatteparadiset Brittiska Jungfruöarna.

Den följande hösten led så Sigmundur Davíð nederlag mot Sigurður Ingi Jóhannsson i Framsóknarflokkurinnns ordförandeval.

Det blev snart uppenbart att Sigmundur Davíð inte var beredd att acceptera detta öde och inte alls hade några planer på att stiga ned från den politiska arenan. Han hade också stöd bland många i Framsóknarflokkurinn och bestämde sig därför för att bilda ett nytt parti, Miðflokkurinn. Partiet kan beskrivas som höger-center med nationalistisk grund. Vissa politiska analytiker har definierat partiet som populistiskt. Partiet är fullständigt emot ett isländskt medlemskap i EU och har dessutom uttryckt tvivel på Schengensamarbetet och EES-avtalet. Miðflokkurinn fick knappt elva procent i alltingsvalet 2017, vilket gav sju platser i parlamentet.

Flokkur fólksins lyckades nätt och jämnt få sin fjärde alltingsplats under upploppet i samma val. Det var många som hävdade att den framgången vanns när partiets ordförande Inga Sæland fällde en tår när det talades om fattigdom under den tv-sända valdebatten dagen före valet. Partiet tycks emellertid först och främst vara en allians av olika individer med olika syn på politik. Partiet lägger stor vikt vid välfärdsfrågor och har liksom Miðflokkurinn uttryckt ett motstånd mot EU-medlemskap och skepsis mot annat internationellt samarbete.

Men åter till Bára där hon sitter vid sitt bord i Klaustur bar och inte kan undgå att höra alltingsledamöternas samtal. De pratar vitt och brett, bland annat uttrycker de sig nedlåtande om kvinnor i alltinget och andra politiker. De som hörs mest är Gunnar Bragi Sveinsson, före detta utrikesminister, och Bergþór Ólason, som båda representerar Miðflokkurinn i alltinget. Gunnar Bragi bad senare om ursäkt för sina ord och påstod sig ha varit mycket berusad, till och med så höggradigt berusad att han inte minns något av kvällen. Men vid bordet sitter också Sigmundur Davíð och tre andra alltingsledamöter, två av dem från Flokkur fólksins. De är dock inte lika pratsamma. Bára bestämmer sig för att spela in samtalet på sin mobil. Inspelningen skickade hon senare till media.

Händelsen ledde sedermera till det som fick benämningen Klausturskandalen i isländska media. Gunnar Bragi och Bergþór tog timeout från alltinget i två månader efter att inspelningarna publicerades offentligt. De två ledamöterna från Flokkur fólksins, Ólafur Ísleifsson och Karl Gauti Hjaltason, sparkades ur partiet. De gick med i Miðflokkurinn i februari 2019.

Men därmed var saken inte utagerad. Alltingets etiska nämnd sammankallades för första gången för att avgöra huruvida dessa alltingsledamöter eventuellt hade brutit mot alltingets etiska regler. Etiska nämnden överlämnade sedan sitt utlåtande till alltingets presidium. Dock fick alltinget stora problem med att följa upp saken. Presidiet, som normalt skulle ha hanterat det påstådda brottet, förklarade sig jävigt eftersom alla medlemmar hade uttalat sig offentligt om saken. Till slut utsågs ett extraordinärt, tillfälligt presidium bestående

av medlemmar som inte hade uttalat sig i frågan. Detta presidium kom så i början av sommaren 2019 till slutsatsen att Gunnar Bragi Sveinsson och Bergþór Ólason hade brutit mot alltingets etiska regler med sina uttalanden på Klaustur bar. De övriga ledamöterna ansågs inte vara skyldiga. Gunnar och Bergþór kritiserade domen och hävdade att den var att betrakta som ett politiskt angrepp. Etiska nämndens dom har inga tvingande konsekvenser för ledamöterna, och både Gunnar och Bergþór sitter kvar som alltingsledamöter.

Medan saken behandlades i etiska nämnden bestämde sig Miðflokkurinn ledamöter för att pröva saken i domstol. Åtalet ogillades i både héraðsdómur (motsv. tingsrätten) och landsréttur (motsv. hovrätten). Ledamöterna vände sig också till Datainspektionen som kom fram till att inspelningen stred mot personuppgiftslagen, och Bára ålades att förstöra materialet vilket hon gjorde vid en performanceliknande uppvisning på en scen på ett nöjesetablissemang i centrala Reykjavík.

Filibustertaktik i alltinget och anklagelser om norsk inblandning

Klausturskanadalen ledde till att Miðflokkurinn störtök i opinionsundersökningarna. Partiets stöd sjönk från dryga 13 procent till knappa sex procent på några veckor. Det är i det här ljuset man måste se konflikterna om det tredje energipaketet, eftersom den frågan skulle få stor påverkan på den politiska debatten på Island vårmånaderna 2019. Ingen fråga i alltingets historia har debatterats mer i plenisalen.

*"Hjälp, jag är helt i händerna på Energipaketet" säger kaninen. I bakgrunden syns Bára på Klaustur bar.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

Det tredje energipaketet handlar i korta ordalag om samordning av direktiv och tillsyn av transport och försäljning av el och gas på EU:s inre marknad. Europaparlamentet klubbade igenom paketet 2009, men för att det skulle börja gälla måste alla EFTA-länder som är knutna till EES-avtalet också godkänna det. I början av 2019 var Island det enda land som ännu inte godkänt paketet.

Frågan var både omtvistad och känslig inom de tre regeringspartierna Sjálfstæðisflokkurinn, Framsóknarflokkurinn och Vinstri græn (Vänsterpartiet – de gröna). Partierna har under tidigare år alla gått igenom konflikter eller splittring på grund av hållningen till det europeiska samarbetet. I alla partierna hade man till sist nått den kompromissen att man var emot inträde i EU men skulle fortsätta delta i EES-samarbetet så länge det inte medförde för stora intrång i Islands suveränitet. Det stod emellertid klart för alla att denna överenskommelse var bräcklig och inte tålde mycket sjögång, om någon alls.

Energipaketet var just den fråga som skulle kunna få den här överenskommelsen att kapsejsa. Regeringspartiernas ledare påtalade genast hur viktigt det var att rösta ja för att inte äventyra EES-samarbetet. Energipaketets motståndare hävdade å sin sida att ett accepterande skulle föra över för mycket makt till de europeiska institutionerna i Bryssel. Särskilt i det fall att ett annat land eller ett utländskt företag skulle vilja lägga en elkabel till Island och därmed direktkoppla landet till elmarknaden i resten av Europa.

Behandlingen av frågan fördröjdes i många månader på grund av detta och det blev uppenbart att det inte fanns någon enighet bland regeringspartiernas alltingsledamöter om hur det skulle vara möjligt att komma till beslut. Hela frågan var också mycket komplicerad eftersom den i mångt och mycket rörde sig om tekniska spörsmål som var svåra för allmänheten att förstå till fullo. EU-motståndarna försökte också utnyttja frågan i syfte att undergräva EES-avtalet. Utrikesminister Guðlaugur þór Þórðarson beskyllde i denna veva den norska organisationen Nei til EU för att försöka lägga sig i debatten på Island på ett ovederbörligt sätt. Björn Bjarnason, Sjálfstæðispolitiker och före detta justitieminister, var inne på samma linje. Han anklagade rent av den norska organisationen för att mata sina åsiktsbröder på Island med felaktig information om konsekvenserna av ett ja till energipaketet. Guðlaugur beskyllde dessutom det norska Senterpartiet för att engagera sig i frågan på Island för att kunna riva upp EES-avtalet.

Regeringspartierna kom till slut överens om att saken skulle avgöras i alltinget. Överenskommelsen innebar att parallellt med energipaketet skulle man klubba ett förslag om att det inte skulle vara möjligt att lägga en elkabel till Island utan alltingets godkännande.

Men saken var inte avklarad trots denna överenskommelse. Miðflokkurinn, som hittills hade befunnit sig i försvarsställning på grund av Klausturskandalen, vädrade nu morgonluft, och partiets alltingsledamöter satte alla klutar till för att fördröja godkännandet av energipaketet. De politiska analytikerna ansåg

det stå klart att partiet ville utnyttja frågan för att vinna tillbaka det stöd man tappat på grund av Klausturskandalen. Debatten blev lång och utdragen och Miðflokkurinnns alltingsledamöter beskylldes för filibustertaktik. Sammanlagt debatterades frågan i 138 timmar innan klubban föll. Paketet röstades till slut igenom i september 2019 med stor majoritet; 46 för och 13 emot.

Justitieministern avgår

I mitten av mars 2019 kallade den sittande justitieministern Sigríður Á. Andersen till presskonferens där hon tillkännagav att hon tänkte avgå. Dagen innan hade Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna funnit Sigríður skyldig till brott mot Europakonventionen genom utnämning av vissa domare till Landsréttur. Saken hade valsat runt i det isländska rättsväsendet innan den till slut hänvisades till Europadomstolen.

Det händer inte ofta på Island att ministrar avsäger sig sitt uppdrag. Från grundandet av republiken 1944 har det skett endast sex gånger, därav fyra gånger de senaste elva åren. Utnämmandet av domare har länge varit ett politiskt stridsäpple i landet, och diskussionen tilltog efter finanskraschen, vilket ledde till att reglerna ändrades, bland annat genom att i största möjliga utsträckning frånta politikerna beslutsprocessen. Den nämnd som bedömer

*”Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna” står på klubban ovanför f.d. justitieminister Sigríður Á. Andersens huvud.
Teckning:
Halldór Baldursson.*

de sökandes kvalifikationer fick en tyngre roll. Nämnden överlämnar sedan sin rekommendation till ministern. Sigríður ansåg sig emellertid ha full rätt att gå emot denna rekommendation när det gällde utnämningar av domare till den nya Landsréttur 2017. Saken blev snart mycket politisk. Sigríður hävdade bland annat att hon hade tagit hänsyn till jämställdhetsperspektiv när hon utnämnde fyra av sökandena istället för fyra andra som nämnden ansett vara mer kvalificerade.

Sigríður representerar Sjálfstæðisflokkurinn i alltinget, och detta parti har haft flest personer på justitieministerposten de senaste 30 åren. Partiet har upprepade gånger kritiserats av sina politiska motståndare för att vara ogenomskinliga i utnämningen av domare. Utnämningsprocessen ändrades i efterdyningarna av finanskraschen bland annat på grund av denna kritik. Vinstri græn, statsminister Katrín Jakobsdóttirs parti, har varit de som kritiserat systemet allra hårdast.

Saken blev en hård prövning för regeringssamarbetet och det blev allt svårare för Vinstri græns alltingsledamöter att försvara justitieministerns agerande. Efter att Europadomstolen kommit fram till sitt avgörande stod det klart att Sigríður måste stiga åt sidan för att rädda regeringssamarbetet. Þórdís Kolbrún Reykfjörð Gylfadóttir övertog tillfälligt ministerposten men senare samma år utsågs Áslaug Arna Sigurbjörnsdóttir till ny justitieminister. Båda två sitter i alltinget för Sjálfstæðisflokkurinn. Áslaug var 28 år då hon tillträdde och var därmed den näst yngsta ministern i en regering i republikens historia.

Flygbolaget Wows fall och ändrade förutsättningar för turistbranschen

Fram till finanskraschen och de isländska bankernas fall hösten 2008 hade turismen varit en sorts binäring i den isländska ekonomin. Det året kom cirka 500 000 turister till Island. De följande åren skulle denna siffra femfaldigas. Island hamnade plötsligt i utländska medias strålkastarljus när bankerna gick i konkurs, och återigen när Eyjafjallajökull gjorde sig påmind med ett stort utbrott. Detta ledde till ett ökat intresse för landet och turismen blomstrade. Kronan hade dessutom försvagats avsevärt och därför hade det blivit billigt att turista på Island.

Flygbolaget Wow grundades 2011 och skulle de följande åren stå för en stor ökning av flygtrafiken till och från Island. Bolaget definierade sig som ett lågprisbolag och hamnade snart i hård konkurrens med Icelandair som fram till dess varit ledande på den isländska flygmarknaden.

Till att börja med flög Wow till några få städer i Europa. Det ökade utländska intresset för turistande på Island ledde till att bolaget växte snabbt och mot slutet flög man till 28 destinationer i Europa, USA och övriga världen. Hösten 2018 hade Wow drygt 30 procent av den isländska flygmarknaden och var en starkt bidragande orsak till att priset på flygbiljetter till och från landet hölls mycket lågt.

När rykten om bolagets finansiella problem började cirkulera sommaren 2018 blev det uppenbart för alla att detta skulle kunna få stora konsekvenser för alla företag i turistbranschen som byggde sin avkastning och planering på flygbolagens reguljära turer. Wows grundare och ägare, Skúli Mogensen, lät utfärda skuldebrev på hösten samma år och lyckades få in cirka 50 miljoner euro. Skúli meddelade då att flygbolagets drift var säkrad, men det visade sig snart att skuldebreven utlovade en mycket hög ränta. Därmed verkade det uppenbart att investerarna betraktade pappren som en högriskinvestering och inte hade särskilt stor tro på bolagets förmåga att upprätthålla en oförändrad drift. Ovissheten om bolagets framtid fortsatte därför och snart därefter, i början av 2019, befann sig bolaget i ett mycket trängt läge på randen till konkurs. Ett försök att sälja Wow air till Icelandair gick om intet och isländska myndigheter ansåg sig inte ha några skäl att rädda bolaget. I slutet av mars gick Wow air i konkurs. Över tusen personer förlorade sitt arbete.

Det blev även en stor chock för turistbranschen som vid det här laget hade blivit landets största näringsgren. Slaget skulle därför bli kännbart för hela samhället. Sammanlagt kom två miljoner utländska turister till Island under 2019, en minskning med drygt 14 procent från året innan.

Wows konkurs påverkade Centralbankens tillväxtprognos. I sin första prognos räknade man med en tillväxt på upp till tre procent för 2019. Strax efter konkursen sänkte man prognosen. Man uppskattar nu att tillväxten stannade

WOWs fall.
Skúli Mogensen.
Teckning:
Halldór Baldursson.

vid 0,6 procent. Arbetslösheten nästan fördubblades, från drygt två procent till drygt fyra i slutet av december. Det var den högsta siffran sedan åren efter finanskraschen. Löneförhandlingarna för de offentliganställda hade påbörjats vid tiden för Wows konkurs. Förhandlingarna hade varit hårda och en del strejkåtgärder hade redan inletts. Konkursen bidrog till att förhandlingarna till sist kom i hamn. Både fackföreningarnas och arbetsgivarnas företrädare ansåg det vara av vikt att inte ytterligare spä på ovissheten i ekonomin.

Fiskeriminister i trubbel på grund av gammal vänskap

I november visade isländsk tv ett reportage som handlade om påstådda mutor i fiskerederiet Samherjis verksamhet i Namibia. Samherji är ett av Islands största fiskerederier och reportaget väckte stor uppmärksamhet. Företaget beskyldes för att ha mutat tjänstemän i Namibia för att tillskansa sig fiskekvoter. Saken hade förgreningar över hela världen, bland annat till Norge där den norska polisens ekobrottsavdelning inledde en undersökning av konton hos DNB på grund av misstanke om penningtvätt och skatteflykt.

På Island inleddes motsvarande undersökningar av ekoåklagaren och allmänna åklagaren.

Även fiskeriminister Kristján Þór Júlíusson utsattes för kritik i reportaget, där man avslöjade att han hade varit gäst vid ett möte mellan Samherjis VD och namibiska tjänstemän 2014. Kristján Þór var tidigare Samherjis styrelseordförande och hade vänskapsband till företagets VD. Såväl alltinget som media började ifrågasätta hans lämplighet som fiskeriminister. Det resulterade i att Kristján till slut avsåg sig vissa ärenden som har kopplingar till Samherji i samband med bland annat fiskodlingar på Island.

Regeringens underlag minskar

Ungefär samtidigt som debatten kring Samherji var som häftigast tillkännagav Andrés Ingi Jónsson, alltingsledamot för Vinstri græn, att han gick ur partiet och tänkte sitta kvar i alltinget som politisk vilde. Emellertid medförde detta inte att regeringen förlorade sin majoritet i parlamentet, den har nu 34 av 63 mandat.

Ingis utträde kom inte som någon överraskning eftersom han tidigare kritiserat regeringssamarbetet med Sjálfstæðisflokkurinn och röstade emot regeringsöverenskommelsen när den klubbades igenom 2017. Stödet för regeringen har minskat med tiden. I början var det 74 procent men sjönk till 46,5 procent i slutet av året.

Översättning från isländska:
Ylva Hellerud

HARALD STANGHELLE

VELGERVANDRINGER OG FLERTALLSREGJERINGENS SAMMENBRUDD

Politikk og økonomi i Norge 2019

Med utgangspunkt i corona-krisen og all usikkerheten både økonomisk og politisk som følger med den, ser Harald Stanghelle tilbake på et turbulent år. Det har skjedd spesielt mye på regjeringnivå, selv om kommunevalget viste stor bevegelse i velgermassen. Her fikk Senterpartiets stor fremgang og noen småpartier tok velgere fra de store partiene.

Harald Stanghelle er tidligere politisk redaktør i *Aftenposten*.

Ingen vet ennå virkningen corona-krisen vil ha på norsk politikk og økonomi. Vi vet bare at den representerer en form for unntakstilstand vi aldri har opplevd tidligere. Og vi vet den helt sikkert kommer til å påvirke også selv en meget robust norsk økonomi. Kanskje vil den også ha betydning for det politiske landskapet inn mot valgåret 2021.

Det gjorde finanskrisen i 2008/2009. Da ledet statsminister Jens Stoltenberg en rødgrønn flertallsregjering som hadde fallende oppslutning på meningsmålingene. Mange politiske kommentatorer spådde at det gikk mot regjeringsskifte ved stortingsvalget i 2009. Finanskrisen snudde dette bildet. Stoltenberg-regjeringens håndtering av den økonomiske krisen ble en helt sentral del av forklaringen på at den rødgrønne regjeringen fikk fornyet tillit ved valget. At Norge hadde helt spesielle økonomiske forutsetninger for å komme seg bedre gjennom denne vanskelige tiden enn de fleste andre land, hører med til historien. Likevel er det slik at en regjering må velge de rette grepene for å dempe skadevirkningene når verdensøkonomien på en slik dramatisk måte griper inn i hjemlige forhold.

Norsk økonomi i en krisetid

Det samme kan vi komme til å oppleve som en følge av corona-krisen. For norsk økonomi ser den ut til å bli mye mer dramatisk enn finanskrisen viste seg å være. Også fordi den helt sikkert fører med seg implikasjoner som strekker seg ut over de økonomiske.

Sikkert er det imidlertid at norsk økonomi bare i løpet av et par uker i mars 2020 er snudd på hodet. Fra en rekordlav arbeidsledighet på 2,8 prosent økte den brått til over ti prosent, den høyeste i etterkrigs-Norge. Stortinget

vedtok raskt en krisepakke til næringslivet til en verdi av 280 milliarder kroner. Spesielt utsatte bransjer – i første omgang flybransjen – får støtte ut over dette. Kontrasten er enorm til da sentralbanksjef Øystein Olsen i februar brukte sin årstale til å advare mot den store offentlige pengebruken. For siden 2014 – altså det første hele året med Høyres Erna Solberg som statsminister – har staten og kommunenes pengebruk tatt seg kraftig opp. Det innebærer at offentlig sektors andel av fastlandsøkonomien på seks år har gått opp fra 29 til 35 prosent og nådd et rekordnivå.

Etter at coronakrisen rammet også norsk økonomi er det ikke slikt som skaper bekymring. Det meste er i ferd med å bli snudd på hodet.

Det vi nå ser er bare den begynnelse vi kan vite noe om i mars 2020. Hvordan hele dette bildet vil se ut om noen måneder og år aner vi knapt konturene av. Det samme gjelder hvilke politiske implikasjoner denne verdensomspennende krisen vil få.

Erna Solberg – en trygg leder

Norsk politikk møter denne situasjonen med en statsminister som nå er regjeringssjef på det syvende året. Erna Solbergs ro og flegma har gjort at mange i henne ser en trygg leder. Det er viktig i krisetider. De første tillitsmålingene etter at coronakrisen meldte seg som den dominerende faktoren i våre liv, viser da også meget høy tillit til både myndighetenes håndtering av krisen og til Erna Solbergs lederskap.

Samtidig har hun vært en statsminister som hyppigere enn noen tidligere regjeringssjef har skiftet både samarbeidskonstellasjoner og statsråder. I løpet av de tre siste årene har Erna Solberg ledet fire forskjellige regjeringer. Det er norsk rekord i omskiftelighet.

Etter 2017-valget fortsatte Høyre og Fremskrittspartiet et regjeringssamarbeid i en mindretallsregjering som da hadde styrt Norge i fire år. I januar 2018 gikk det liberale partiet Venstre inn i denne regjeringen, som fortsatt var en mindretallsregjering. Ett år etter fikk Venstre følge av Kristelig Folkeparti. Det resulterte i at Norge for første gang siden 1985 fikk en borgerlig flertallsregjering. Det utenkelige var blitt virkelighet og Erna Solberg fikk oppfylt sin drøm om et regjeringssamarbeid med alle partiene på såkalt borgerlig side. Men drømmen varte ikke lenge. Allerede i januar 2020 brøt Fremskrittspartiet ut og gikk i opposisjon.

Erna Solbergs fjerde regjering på tre år ble slik bestående av Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti. Et paradoksalt poeng er at det var nettopp en slik regjering både Venstre og KrF primært ønsket seg etter stortingsvalgene både i 2013 og 2017. Da var det Fremskrittspartiet som insisterte på at partiet ikke ville støtte en regjering det ikke selv var med i. Høyre valgte Frp fremfor sentrumspartiene.

I drøye seks år var det inkarnerte og ofte så høyrepopulistiske Frp i regjering. Like lenge var partiets leder, Siv Jensen, finansminister. Dette faktum var det praktisk talt ingen som spådde da den første regjeringen Solberg så dagens lys høsten 2013. Det hele ble betraktet som et eksperiment som ikke hadde store sjanser til å lykkes på lang sikt. Men det gjorde det.

FRP ut av regjering

Imidlertid ble samarbeidet internt i regjeringen stadig vanskeligere, spesielt det siste året. I mange viktige saker ble det politiske spriket for stort mellom Venstre/KrF og Fremskrittspartiet. Kompromissene ble problematiske å svelge, spesielt innad i Frp. Der ble det gitt uttrykk for at regjeringen man selv var med i var blitt blass og konturløs. Frustrasjonen over egen regjering var til å ta og føle på, selvsagt stimulert av meningsmålinger som viste stabilt fallende oppslutning om partiet. Kommunevalgresultatet 2019 på 8,2 prosent var da også det dårligste for partiet siden 80-tallet.

Den utløsende årsak til at Frp gikk ut av Solberg-regjeringen var imidlertid meget konkret. Alle de fire partiene i Solberg-regjeringen var enige om at barn av norske kvinner som hadde sluttet seg til IS i Syria skulle få hjelp til å komme til Norge. Denne muligheten gjaldt ikke mødrene. Der var det uenighet innad i regjeringen, og spesielt Frp var meget konsekvente på at disse såkalte "IS-kvinnene" ikke skulle få hjelp til å komme til Norge. Disse ble vurdert som en fremtidig sikkerhetsrisiko og denne vurderingen trumfet humanitære hensyn.

En mor med to mindreårige barn – hvorav den ene, en fem år gammel gutt, var antatt å være livstruende syk – kjempet en innbitt kamp for å få komme til Norge sammen med barna. Hun nektet å sende dem fra seg alene. Det ble vurdert som nødvendig å hjelpe gutten til Norge for å redde livet, og i en hemmelig beslutning senhøstes 2019 aksepterte flertallet av regjeringspartiene at moren fikk bli med. Det ble sett på som eneste løsning.

Fremskrittspartiet var klart i mot. Partiet mente dette var å sette humanitære hensyn over hensynet til rikets sikkerhet. Imidlertid kunne ikke dette kommuniseres ut til egne partifeller og resten av offentligheten. Grunnen var at den risikofylte operasjonen med å få moren med de to barna ut av Syria måtte holdes hemmelig. Og da denne – noe tidligere enn planlagt – ble kjent, brøt opprøret ut innad i Frp. Partiledelsen hadde ikke fått forberedt sentrale støttespillere på det som kom. Selv sentrale politikere som Frps parlamentariske leder var helt uvitende om det hemmelige regjeringsvedtaket og derfor uten kraft nok til å stoppe den voldsomme kritikken i egne rekker.

Siv Jensen mente i utgangspunktet at Frp skulle fortsette i regjering. Strategien var å legge frem en liste med politiske krav som skulle kompensere for nederlaget med "IS-kvinnen". Prosessen med en slik kravliste ble påbegynt

i partiets landsstyre, men aldri fullført og derfor heller aldri presentert for Erna Solberg. Underveis gikk det opp for Siv Jensen at det var umulig å få parti med seg på fortsatt regjeringsdeltagelse. Hun varslet derfor statsministeren om at Frps historie som regjeringsparti var over.

På mange i Fremskrittspartiet kom dette som en lettelse. Partiets ofte så kontroversielle og spissformulerte nestleder, Sylvi Listhaug, karakteriserte det som å "slippe ut av et fengsel". Selv partileder Siv Jensen – som mer enn noen har vært en ivrig forkjemper for at Frp skal ta regjeringsansvar – snakker om at den regjering hun selv satt som finansminister i gjennom over seks år, var blitt "grå og kjedelig". Det gikk da heller ikke mange dagene før Frp – i alle fall retorisk – gikk til skarpe angrep på en regjering det selv nettopp hadde forlatt etter mer enn seks år. I januar/februar førte Frps nye situasjon til markert fremgang for partiet på meningsmålingene. Senere er denne fremgangen blitt noe redusert.

Norge fikk igjen en Høyre-sentrumsregjering. Den første siden Kjell Magne Bondevik ledet de samme tre partiene i regjering fra 2001–2005. Samtidig fikk vi en regjeringskrise skapt av en grunn som er helt unik i vår politiske historie. Det er likevel nødvendig å understreke at det allerede var en utbredt misnøye og underliggende tvil i Frp om det var riktig av partiet å sitte i regjering frem til valget 2021. Saken rundt "IS-kvinnen" kan slik sees på en utløsende faktor for noe som uansett ville skjedd. Men dette ble en klar og tydelig sak å gå ut av regjering på for Fremskrittspartiet. En sak som partiets velgere forsto.

Taperen ble Erna Solberg og Høyre som fra å lede en flertallsregjering nå er tilbake til en vanskelig mindretallsposisjon.

Valg til kommunestyre og fylkesting

Ved valget i september ble det valgt både kommunestyre/bystyrer og fylkesting ved at velgerne bruker to forskjellige lister. Man kan altså stemme ett parti ved kommunevalget og velge et annet ved fylkestingsvalget. Det er noe høyere oppslutning ved kommunevalg. Det er da også rundt kommunevalget at valgkampen er mest intenst. Oppslutningen om partiene er relativt lik i de to valgene. I gjennomgangen nedenfor er tallene fra kommunevalget benyttet.

Med en oppslutning på 20,1 prosent – en tilbakegang på 3,2 prosent – gjorde Høyre et dårlig lokalvalg. Partiet mistet mange av sine ordførere, men like viktig: Høyre nådde ikke sitt mål om å gjenerobre makten i flere av de største byene, med Oslo og Bergen som de to viktigste. Tvert om mistet partiet den sentrale ordførerposisjonen i store byer som Stavanger og Kristiansand. Partiet hadde problemer med å markere seg i valgkampen, og plasserte seg selv i en forsvarsposisjon mens regjeringens reformer ble sterkt angrepet for å ha hatt en sentraliserende effekt.

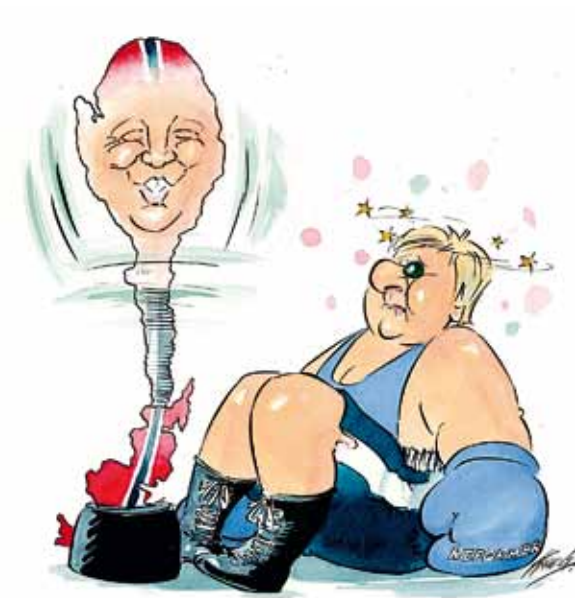
Sentrum-periferi-aksen er en etablert størrelse i norsk politikk. Den kan virke inaktiv i lange perioder, for å så blomstre kraftig opp. Betydningen av

Trygve Slagsvold Vedum fra Senterpartiet som troll på Karl Johan, med byråd i Oslo, Lan Marie Berg fra Miljøpartiet de Grønne, flyvende over. Tegning: Inge Grødum.

denne dimensjonen nådde høydepunkter rundt folkeavstemningene om norsk EU-medlemskap i 1972 og 1994. De siste fem årene har vi i Norge sett en markert vitalisering av velgervandringer som blir tolket i lys av sentrum-periferi-motsetninger. Flere av Solberg-regjeringens reformer har et element av sentralisering i seg og dette blir tolket som en utløsende faktor. Debatten om ulvens plass i norsk natur er en annen faktor som spilte en viss rolle da sentrum-periferi-konflikten igjen meldte seg på banen. Det samme var konkrete saker rundt nedleggelse av mindre sykehus og ditto "universitetsavdelinger" plassert i distriktene. Vedtaket om flytting av en stor militær flyplass fra Andøy kommune i Nordland fylke ble i vår nordligste landsdel en symbol på det man tolket som en bevisst sentraliseringspolitikk. Den var et resultat av et bredt forsvarsforlik i Stortinget der også Arbeiderpartiet var med, men til protester fra Senterpartiet. I nord ble det også en voldsom debatt da fylkene Finnmark og Troms ble "tvangssammenslått" som et resultat av regjeringens regionreform der 19 fylker ble til 11.

I Nord-Norge skapte dette politiske rystelser. Ved kommunevalget vokste Senterpartiet enormt, mens Arbeiderpartiet gikk kraftig tilbake. I et nesten ekstremt eksempel som Andøy kommune – kommunen med den militære fly-

SP-leder Trygve S. Vedum som et troll i eske og med enorm fremgang for sitt parti, har gitt statsminister Erna Solberg blått øye.

Tegning: Inge Grødum.

plassen – fikk Senterpartiet 56 prosent av stemmen, en fremgang på utrolige 45,6 prosent, men Ap gikk tilbake fra 21 til 12,9 prosent og Høyre – som hadde ordføreren – ble nærmest utradert med en tilbakegang på hele 35,6 prosent, fra 41,3 til 5,7 prosent. Det finnes knapt tilsvarende eksempler på dramatiske velgervandringer i norsk politisk historie.

Nettopp dette velgeropprøret i Nord-Norge ble mye diskutert gjennom 2019. Det var på mange måter et resultat av at man der mente seg oversett i hovedstadens bestemmende sjikt. Kravet var ikke nødvendigvis først og fremst økonomiske støttetiltak, slikt det tradisjonelt har vært. Snarere var det sinne over å bli satt til side i viktige prosesser. Det var summen av dette som førte til både protester og velgeropprør.

Senterpartiet høstet gevinsten av disse stemningsforandringene i nord, men også den generelle oppblomstringen av sentrum-periferi-perspektivet. Ved kommunevalget fikk partiet 14,4 prosent, en fremgang på 5,9 prosent og det beste resultat for partiet noensinne ved et lokalvalg.

Et lite tegn på hvor viktig sentrum-periferi-dimensjonen nå er kan leses i det faktum at da statsminister Erna Solberg i januar presenterte sin H-sentrumsregjering hadde en av statsrådspostene tittelen "Distrikts- og digitaliseringsminister". Den innehas av Linda Hofstad Helleland fra Høyre og er plassert i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Arbeiderpartiet i motgang

Arbeiderpartiet var forlikspartner med Solberg-regjeringen da flere av de viktigste reformene ble vedtatt i Stortinget, eksempelvis både politireformen og regionreformen. Derfor ble Ap også rammet av protestene. Partiet forsøkte seg med en halvhjertet og problematisk snuoperasjon, det vil si kritikk av reformer man opprinnelige hadde vært med på. Dette ble imidlertid ingen suksess og partileder Jonas Gahr Støre ble anklaget for å "vingle".

For de to klassiske styringspartiene i norsk politikk – Arbeiderpartiet og Høyre – ble 2019-valget et nederlag. Det bekreftet et mønster vi har sett en stund i norsk politikk: Disse to partiene er ikke lenger suverene politiske tyngdepunkter på hver sin side av den politiske midtstreken. Dette faktum gjør også at deres mulighet til å inngå viktige kompromisser er sterkt svekket. Ikke minst Ap er blitt stadig mer opptatt av å synliggjøre sitt eget budskap, helst i kontrast til det Høyre representerer. Partiet har ikke maktet å reise seg velgermessig etter det store nederlaget ved 2017-valget og all den interne striden som den såkalte Giske-saken skapte. (Se nærmere om dette i de politiske oversiktsartiklene for 2017 og 2018 i *Nordisk Tidskrift*.) Et valgresultat ved kommunevalget på 24,8 prosent, en nedgang fra 2015 på 8,2 prosent, fortjener nesten betegnelsen katastrofe. Arbeiderpartiet trøstet seg med at det både beholdt makten i de største byene og vant den fra Høyre i flere andre. Dette var imidlertid uten unntak et resultat av at Aps samarbeidspartnere gjorde gode valg, ikke av sosialdemokratisk styrke.

Politisk blir Arbeiderpartiet presset av det selvbevisste Senterpartiet og et Sosialistisk Venstreparti som med sine 6,1 prosent er på vei oppover igjen etter mange år med lav oppslutning. Et bidrag til dette presset er fremgangen for de to partiene med bare en representant hver på Stortinget, det tidligere marxist-leninistiske partiet Rødt og Miljøpartiet De Grønne (MDG).

Dette presset i kombinasjon med dårlige meningsmålinger har ført til at Arbeiderpartiet tar klarere standpunkter eksempelvis i saker der konfliktlinjen dreier seg om privat og offentlig omsorg. En mye diskutert problemstilling i kommunevalgkampen.

Økende polarisering

Kommunevalget 2019 ble et gjennombrudd for begge de to minste stortingspartiene, spesielt for MDG som fikk 6,8 prosent. Rødt fikk 3,8 prosent. MDGs nasjonale tall skjuler imidlertid at partiets stemmer ikke er likt fordelt over hele landet. Partiet står desidert sterkest i de store byene. I Oslo stemte hele 15,3 prosent av velgerne på det grønne partiet som slik ble tredje største parti, bare passert av Høyre med 25,4 prosent og Ap med 20 prosent. Oppslutningen er imidlertid meget lav i mange distriktskommuner og småbyer.

Vi er altså vitne til en polarisering av norsk politikk som har tiltatt i tydelighet gjennom det siste året. I praksis betyr dette at de to klassiske styringspartiene samt sentrumspartiene på borgerlig side er betydelig svekket, mens

partier med et mer insisterende budskap styrker seg. Det kan selvsagt vurderes som positivt at de politiske skillelinjene på denne måten blir tydeligere. Samtidig opplever vi at det er blitt vanskeligere å inngå brede kompromisser for å sikre gode løsninger i saker av langsiktig betydning. Nettopp dette siste har vært et særtrekk ved norsk politikk gjennom lang tid. Det er også blitt brukt som en forklaring på at tillit fortsatt står sterkt i det norske samfunnet.

Et annet trekk som ble tydeliggjort ved det siste valget var at velgerne var enda mer på vandring enn tidligere. Det er ikke noe nytt at norske velgere skifter parti i mye større grad enn vi har vært vant til. Det nye er farten og viljen til å eksperimentere med stemmeseddelen.

Bråk om bompenger

Et like konkret som uvanlig eksempel så vi da "Folkeaksjonen Nei Til Mer Bompenger", på folkemunne kalt Bompengepartiet, dukket opp på den nasjonale arena på forsommeren i fjor. Som navnet indikerer er partiets hovedsak å bekjempe den utbredte bruken av bompenger på norske veier. Bruken har økt markert de siste årene i takt med en mer ambisiøs veibyging. I tillegg har flere av de største byene av miljøhensyn økt satsene på bompenger på veien inn til sentrum. Dette siste har vist seg å være et effektivt redskap for å få flere til å bruke kollektive løsninger, men har også skapt raseri hos mange bilister.

Tradisjonelt har Fremskrittspartiet vært et parti som har reklamert med at det er "bilistenes beste venn". Partiet har gått til valg på løftet om å fjerne de såkalte bomstasjonene landet over, altså et bastant nei til bompenger. Det kra-

Bompenger ble en stor sak ved kommunevalget. Mens AP-leder Støre og statsminister Solberg står som tapere, marsjerer Vedum (SP), Moxness (Rødt) og Lan M. Berg (MDG) fornøyd forbi. Tegning: Inge Grødum.

vet ble meget raskt gitt opp da man gikk i regjering med Høyre høsten 2013. Snarere krevet en aktiv veiutbygging stadig mer bompengefinansiering. Dette ble vanskelig å forklare i møte med velgerne.

I Stavanger ble Bompengepartiet representert i bystyret allerede ved lokalvalget i 2015. Da var dette et lokalt fenomen. Våren 2019 dukket det imidlertid opp i flere av de største byene våre, som Oslo, Bergen og Tromsø. Det vakte enorm nasjonal oppmerksomhet da Bompengepartiet fikk rundt 25 prosent av stemmene på flere lokale meningsmålinger i Bergen. Da ble det snakket om et politisk jordskjelv og dette satte en skrekk i de andre partiene. Plutselig ble dagsorden for valgkampen forandret. Det ble også Solberg-regjeringens dagsorden. I august var det nær en regjeringskrise da Frp og Venstre ikke kunne finne en felles løsning på hvilket politisk svar regjeringen skulle gi på det tydelige folkelige kravet om mindre bompenger. Erna Solberg måtte stille et ultimatum til sine to samarbeidspartier, men valgkampen ble sterkt preget av denne interne uenigheten.

Ved selve valget gjorde Bompengepartiet det oppsiktsvekkende bra i flere av landets største byer, selv om man ikke fikk en oppslutning lik den noen målinger indikerte. I Oslo endte partiet med oppslutning på 5,8 prosent, i Tromsø 8,7 prosent. I Bergen ble det tredje største parti med 16,7 prosent av stemmene, bare Høyre med 20 prosent og Ap med 19,8 fikk noe større oppslutning. Det kan kalles et lokalpolitisk jordskjelv i landets nest største by. Bare i Stavanger fikk partiet med sine 9,2 prosent reell politisk innflytelse. Partiet har etter valget flere steder fått mer oppmerksomhet for intern strid enn for politisk initiativ. Et ikke uvanlig fenomen for slike spontane partidannelser. Nå ser det ut til at Bompengepartiet ikke har maktet å ta vare på suksessen fra valget. Et unntak er Stavanger.

I Kristiansand bekreftet partiet Demokratene tesen om at norske velgere viser større vilje enn tidligere til å eksperimentere med stemmeseddelen. Partiet er sterkt innvandringskritisk og ledet av Vidar Kleppe – en tidligere nestleder i Fremskrittspartiet som ble ekskludert av Carl I. Hagen i 2001. Demokratene har markert seg i sterk opposisjon til flere større utbyggingsprosjekter i Sørlandets hovedstad og fikk hele 14,3 prosent ved valget.

Rystelser i KrF og Venstre

De to sentrumpartiene Venstre og KrF er ikke blitt belønnet av velgerne for å gå inn i Solberg-regjeringen. Begge har en oppslutning på rundt sperregrensen på 4 prosent. KrF fikk ny ledelse da Knut Arild Hareide trakk seg etter å ha tapt kampen om partiet skulle gå til høyre eller venstre. (Se *Nordisk Tidsskrift* 2/2019.) Han står imidlertid fortsatt sterkt og i januar sa han ja til å bli samferdselsminister i Solberg-regjeringen da Frp forlot den.

Venstre har i perioder vært paralyisert av indre strid om Trine Skei Grande burde få fornyet tillit som partileder. En stund så det ut til at partiets valgkomite ville bli splittet i spørsmålet, men meget overraskende gjorde Skei Grande

i slutten av januar sine to antatte rivaler (Abid Raja og Sveinung Rotevatn) til statsråder. Det ble raskt offentlig kjent at hun hadde avtalt med dem begge at de ikke skulle stille mot henne i kampen om ledervervet. Uroen rundt Trine Skei Grande blusset raskt opp igjen og fikk til resultat at hun i begynnelsen av mars trakk seg etter ni år som partileder. I skrivende stund er det helt åpent hvem som blir hennes etterfølger. Coronakrisen har også ført til at Venstres landsmøte i april er utsatt på ubestemt tid.

Regjeringsalternativer

Over lang tid har regjeringspartnerne – både med og uten Frp – gjort det så dårlig på målingene at en Solberg-ledet regjering etter valget i 2021 synes helt utenkelig. Nå er imidlertid kortene delt ut på nytt. Frp har fått mer vind i seilene og det er ikke lenger helt umulig å se for seg et såkalt borgerlig flertall også etter neste valg. En avgjørende faktor er imidlertid hvilke partier – både på rødgrønn og borgerlig side – som havner på riktig side av sperregrensen. 2021-valget vil dessuten avgjøre Ap-leder Jonas Gahr Støres skjebne. Blir han ikke statsminister i en rødgrønn regjering da, så vil det være klart for lederskifte i Arbeiderpartiet. Og det til tross for at det nå ikke er en eneste kronprins eller kronprinsesse som peker seg ut som hans etterfølger. En slik situasjon har aldri Arbeiderpartiet vært i tidligere. Det er også en av flere grunner til at en lederdebatt har blusset opp etter to elendige valg.

Mer avgjørende enn alt dette er selvsagt hva som møter oss på den andre siden av corona-krisen. Denne fundamentale usikkerheten gjør det også helt umulig å dra linjer fra det siste politiske og økonomiske året inn i fremtiden. Der skiller dette året seg fra alle dem som ligger bak oss.

Drakamp mellom Støre og Solberg med flere bråkmakere er på stram line – fra venstre Sylvi Listhaug (FRP), Bjørnar Moxness (Rødt) og Trygve S. Vedum (SP). Tegning: Inge Grødum.

MAGGIE STRÖMBERG

DE UDDA KONSTELLATIONERNAS ÅR

Svensk politik 2019

Politikåret 2019 präglades av efterskakningarna till den komplicerade regeringsbildningen, ett europaparlamentsval kantat av politiska och privata skandaler och ett Sverigedemokraterna som inte tycktes gå att stoppa.

Maggie Strömberg är politikreporter på *Expressen*. Hon har tidigare skrivit en bok om Miljöpartiets väg till regeringsmakten och gjort en dokumentär för *Sveriges Radio P1* om regeringsbildningen.

I efterhand var det konstiga att det var detta som Stefan Löfven hade strävat efter hela tiden.

Socialdemokraten, före detta fackbossen, förhandlaren, han hade sagt ända sedan han tillträdde att han ville bryta blocken och se ett samarbete i mitten av politiken.

Nu, den 13 januari 2019, hände det till slut. Annie Lööf sa till slut ja. Jan Björklund sa ja. En regering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet skulle släppas fram. Den skulle budgetsamarbeta med Centerpartiet och Liberalerna i riksdagen.

De hade enats om 73 punkter som låg till grund för att Centerpartiet och Liberalerna skulle släppa fram Socialdemokraterna till regeringsmakten.

Det var märklig läsning för den som hade lyssnat i valrörelsen. Socialdemokraterna lovade att slopa värnskatten, verka för marknadshyror, införa lättnader i turordningsreglerna i LAS, låta vinsterna i välfärden fortsätta på samma sätt som förut.

Det var löftesbrott på löftesbrott.

Ännu en punkt förvånade. Längst ner stod det att Vänsterpartiet inte skulle ha något inflytande under mandatperioden. För de liberala partiernas ledare var det avgörande. För Jonas Sjöstedt var det en förolämpning. Problemet var att Sjöstedts och Vänsterpartiets 17 riksdagsröster behövdes för att Stefan Löfven skulle kunna bli statsminister. Socialdemokraterna tycktes räkna med att Vänsterpartiet skulle släppa fram ett mittensamarbete trots en explicit mening i överenskommelsen om att partiet inte skulle få något inflytande.

Det hade varit en historiskt lång regeringsbildning. Statsministeromröstning på statsministeromröstning hade misslyckats. Julen hade kommit och gått. Skulle allt nu stupa på Sjöstedt?

Annie Lööf och Jan Björklund säger ja till Stefan Löfven.
Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.

Några dagar i januari sprang Vänsterpartister på möten hos Löfven. Det var Sjöstedt, Ulla Andersson, Ali Esbati.

Och nog tycktes Stefan Löfven få rätt.

Jonas Sjöstedt kallade journalisterna till pressträff i riksdagen. Det var den 16 januari. Han sa att han och Stefan Löfven var överens. Jonas Sjöstedt skulle släppa fram honom.

Sedan uttalade han en varning: Om regeringen gick fram med de ändringar i arbetsrätten och hyressystemet som fanns med bland de 73 punkterna så skulle Vänsterpartiet fälla regeringen.

Ingen tog honom på värst mycket allvar. Vad var alternativet? En moderatledd regering med stöd av Sverigedemokraterna?

Det skulle Jonas Sjöstedt och Vänsterpartiet aldrig bidra till.

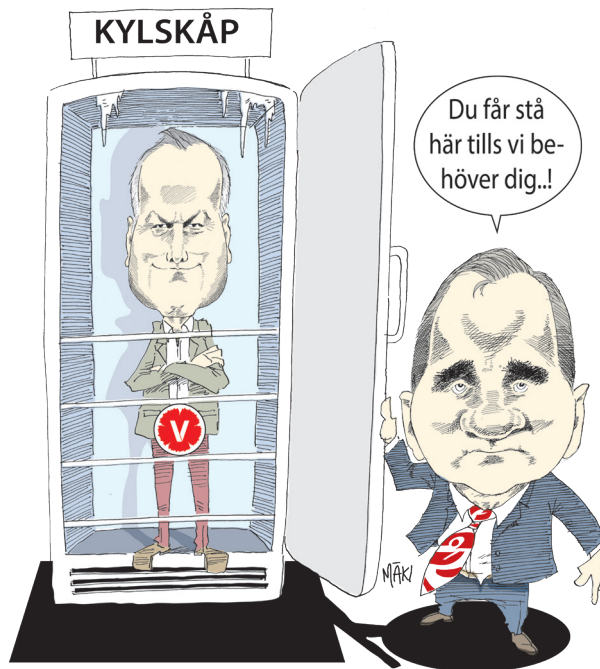
Snön föll utanför riksdagshuset när Stefan Löfven läste upp sin regeringsförklaring.

– Nu inleder vi ett historiskt samarbete, över gamla blockgränser, sa han efter en inledning om hur många länder i Europa låter högerextremismen regera. Sverige väljer en annan väg, sa han.

Han hade den högtidliga rösten.

På Slottsbacken trängde ministrarna ihop sig för det traditionsenliga foto-

Jonas Sjöstedt i kylan då
Stefan Löfven stänger
dörren.
Teckning: Kjell Nilsson-
Mäki.

grafiet. Det brukade vara tidig oktoberhöst. Nu var det januarikyla. Inget var sig likt i svensk politik. Förutom att Socialdemokraterna regerade landet.

Direkt efter kunde man se förvirringen i det politiska Sverige. Vem var nu på vilken sida? Tjänstemän som tidigare lyft varandra i sociala medier började nu bråka.

Moderater tycktes hata centerpartister och centerpartister tycktes hata moderater. Äldre partister, sådana som hade lämnat, varnade för att den tillit mellan partierna som hade tagit årtal att bygga upp för att Alliansen skulle svetsas samman kunde raderas på nolltid.

Ett bråk om vad det nya samarbetet skulle kallas bröt ut. Januariavtalet sa de som var för samarbetet, de som var emot kallade det för Januariöverenskommelsen. Det var oklart hur det plötsligt kunde vara en viktig fråga i politiken, men frenesin med vilken detta debatterades sa något om hur traumatiserande regeringsbildningen varit .

JA, förkortningen av januariavtalet skulle alltså sända positiva signaler. JÖK, skulle påminna om den så hånade Decemberöverenskommelsen från 2014, där alla partier gick ihop för att säkerställa att Sverige skulle kunna regeras i minoritet utan Sverigedemokraternas inflytande. Förhoppningen bland dem som talade om Jöken var att detta nya samarbete skulle bli lika kortvarigt som decemberöverenskommelsen.

Jan Björklund avgår som partiledare

I riksdagen blev det nya snart vardag. Jan Björklund meddelade sin avgång i februari efter åtta år som partiledare. I partiet pratades det om att han hade ägnat för mycket av den tiden åt att hålla sig väl med alla falanger – eller spela ut dem mot varandra – för att själv kunna sitta kvar på partiledarposten.

Nu hade han baxat sitt djupt splittrade parti in i januariavtalet, med meningsskiljaktigheter ända upp i partiledningen vilka utspelade sig öppet i medierna.

En efterträdare skulle utses i en öppen process. Tidigare ministern Nyamko Sabuni ställde upp direkt. Hon hade varit borta från politiken ett tag, men under de senaste åren syntts både på partiets kongresser och ute på besök hos partiföreningarna runt om i landet.

Ingen var förvånad över att hon ville bli partiledare, få trodde att hon skulle bli vald. Hon var en yvig person, tydlig representant för de mer kravliberala i partiet. Därför skulle hon ha svårt att samla stöd hos ombuden som oftare bestod av de mjuka liberalerna, trodde många.

Det dröjde innan en motkandidat hörde av sig. Alla väntade på Erik Ullenhag, också han tidigare minister, men numer ambassadör i Jordanien. Han sågs som Sabunis motsats, representerade den mer mjuka socialliberala falangen i partiet.

De båda hade haft samma uppdrag – integrationsminister – men hade helt olika profil på den posten. Sabuni hade gjort sig känd för att förorda obligatoriska gynundersökningar för att se att man inte har blivit omskuren/könsstympad. Erik Ullenhag för att ha satt ihop en lista på regeringens hemsida med myter om invandring som han svarade på.

Även Johan Pehrson, tidigare partisekreterare som också han varit öppet kritisk mot januariavtalet, kandiderade.

De tre åkte på turné i landet och svarade på frågor från partimedlemmar. När partidistriktet började ringa in sina nomineringar till valberedningen stod det snabbt klart att Nyamko Sabuni – tvärtemot vad kommentatorerna trodde – hade starkast stöd.

Liberalerna – även de socialliberala – längtade efter förändring. Något annat än Jan Björklund och sjunkande opinionssiffror. Sabuni skulle vara den förändringen. Hon skulle nå genom rutan, liva upp debatten.

Erik Ullenhag kastade in handduken och återvände till Jordanien. Johan Pehrson också, han fick istället rollen som gruppleddare i riksdagen och blev den som tog alla partiledardebatter i riksdagen eftersom Nyamko Sabuni inte satt i riksdagen.

Skulle hon kunna ena partiet? Juryen överlägger fortfarande. Men någon opinionsskjuts har Sabuni inte inneburit. Partiet harvar fortfarande runt fyra procentsspärren.

*Miljöpartiet byter språkrör till Per Bolund.
Teckning: Kjell Nilsson-Mäki.*

Miljöpartiet byter språkrör

Miljöpartiets Gustav Fridolin meddelade också att han skulle sluta våren 2019. Han hade egentligen ett år kvar innan partiets rotationsprincip skulle tvinga bort honom.

Som ung oppositionspolitiker hade han varit populär. En av dem som syntes mest i medierna, som stod längst fram på demonstrationerna mot ekonomisk ojämlikhet och för ökat flyktningmottagande. På den tiden var han ständigt kritisk till regeringen, tyckte att politiken borde kunna leverera bättre.

Som minister och språkrör var Gustav Fridolin något annat. Han hade svårt att hitta rollen. Hamnade i försvarsposition. Förtroendesiffrorna sjönk.

Skulle en efterträdare göra det han inte klarat, få miljöpartiet att bli relevant även som regeringsparti?

Per Bolund sågs som den självklara efterträdaren. Minister, ledamot av partistyrelsen, kom väl överens med det andra språkröret Isabella Lövin.

Men var han inte för höger? Sådana röster hördes snart, även mycket centralt i partiet. Valanalysen efter katastrofvalet 2018, när Miljöpartiet klarade riksdagsspärren med 0,4 procents marginal, sa att partiet hade problem med

sitt medelklassperspektiv. “Man förstår inte vanligt folk”, hette det. Inte ens de egna väljarna tyckte att Miljöpartiet förstod vanligt folk.

Förstod Per Bolund vanligt folk?

I Växjö fanns ett före detta kommunalråd som inte tyckte det. Han hette Magnus P Wåhlin, arbetade som präst och tyckte att Miljöpartiet behövde ett socialt perspektiv. Man behövde förstå att miljöpolitik inte kunde utgå från stadsbors livsstil och drabba dem som bodde på landsbygden. Man borde prata ekonomisk fördelningspolitik.

Det fanns också en kritik om att Miljöpartiet försvann i regeringen. Det var ett problem när båda språkrören satt där. Fördelen, tyckte många, med att ha två var att en kunde stå lite vid sidan av och tala för partiets politik istället för regeringens.

Det talade också för utmanaren.

De kandiderade mot varandra, etablissemangskandidaten Bolund och underdoggen Wåhlin. På kongressen i Örebro i maj gick nervösa partistyreledamöter omkring och sa att de trodde att Wåhlin skulle vinna.

Han fick till slut 40 procent av rösterna. Från okänd till 40 procent på nästan ingen tid. Det var ett tydligt tecken på missnöje med partiets år i regering och valet att ingå i ett januariavtal som skulle föra politiken längre högerut.

Ett skandalkantat EU-val

I EU handlade allt om Brexit. Det fanns i Sverige inte direkt någon EU-kritisk opinion att exploatera, men Kristdemokraterna gick till val på sin slogan “Make EU lagom igen”, en blinkning till såväl Donald Trump som Brexit och som garanterade maximal uppmärksamhet.

I övrigt var det en disparat valrörelse. Några partier försökte lyfta miljöfrågor. Andra ville prata om migration. Liberalerna drabbades åter av interna konflikter efter att det visat sig att toppnamnet Cecilia Wikström drog in stora pengar genom att parallelljobba som lobbyist och tvingades sluta. Helt okända kandidaten Karin Karlsbro fick uppgiften att hålla Sveriges mest EU-vänliga parti kvar.

Moderaterna bytte ut Anna Maria Corazza Bildt, Gunnar Hökmark och Christoffer Fjellner mot ett gäng nya med före detta partisekreteraren Tomas Tobé i spetsen.

Socialdemokraterna hade Helen Fritzon, tidigare migrationsministern, som ville prata sociala frågor.

Miljöpartiet hade fd kulturministern Alice Bah Kuhnke och tv-meteorologen Pär Holmgren i topp.

Länge såg det ut att bli en enda fråga som dominerade: Hur stora skulle de högerextrema partierna bli och skulle de kunna samarbeta? Samma sak diskuterades i hela Europa.

Men i Sverige seglade oväntat en helt annan fråga upp i sluttampen av valrörelsen.

Den 21 maj publicerade *Dagens Nyheter* en granskning av hur Kristdemokraternas parlamentsledamot Lars Adaktusson hade röstat i frågor som rörde abort. Vid 22 tillfällen hade han röstat enligt en mer abortkritisk linje. Flera handlade om principiella etiska ståndpunkter. ”Att vägra att utföra abort ens för att rädda en kvinnas liv utgör en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna”, löd en rad i en resolution som antogs 2015. Den ville Lars Adaktusson stryka. Som enda svensk röstade han emot ett slutgiltigt fördömande av Paraguay för att landet nekat en våldtagen tioårig flicka abort.

– Det kan tyckas märkligt att man som parlamentariker röstar mot förslag som kan vara både viktiga och rätt i sak. Men det händer emellanåt och det är väsentligt för att motverka de krafter som konsekvent arbetar för att EU ska växa och lägga under sig mer makt, svarade Lars Adaktusson till *Dagens Nyheter* då.

Kristdemokraterna hade länge haft problem med abortfrågan. Det finns ingen abortkritisk opinion i Sverige. Att Kristdemokraterna ställt sig bakom den generösa svenska abortpolitiken ansågs viktigt för att partiet skulle kunna växa.

Samma sak hade Sverigedemokraterna noterat i valrörelsen 2018. Socialdemokraterna lyfte då hela tiden att SD ville korta gränsen för fri abort från 18 till 12 veckor. I partiets interna bedömning bidrog detta till ett stort tapp i valsapurten. Till Sverigedemokraternas landsdagar hösten 2019 var förändringarna av abortlagen en av de saker som SD strök, tillsammans med olika kontroversiella meningar i partiprogrammet.

Även KD tappade på abortfrågan. Sista veckan av valrörelsen inför valet till Europaparlamentet valde de andra partierna att lyfta abortfrågan i alla debatter.

KD fick försöka försvara sig. “Det här är ovärdigt”, sa Sara Skyttedal till exempel i *Sveriges radios* debatt med toppkandidaterna.

Partiet hade legat på över tio procent i opinionsmätningarna, i några så högt som 12,5 procent. När valresultatet var klart på söndagen landade partiet på 8,7 procent.

Tacksamt för Moderaterna, som fick ta över de väljare som flydde från Kristdemokraterna och därför gjorde ett hyfsat val med ett resultat på 16,5 procent.

Även Sverigedemokraternas valrörelse präglades av negativ medieuppmärksamhet. EU-parlamentarikern Kristina Winberg petades från listan efter att hon slagit larm om att en partianställd berättat att hon blivit utsatt för oövalkomna sexuella närmanden från toppkandidaten Peter Lundgren, som ska ha hållit fast kvinnan under en fest och tagit henne på bröstet.

Peter Lundgren erkände händelsen, men framträdde också i en film tillsammans med kvinnan där de båda berättade att de hade rätt ut händelsen och lagt den bakom sig. Han stod kvar på listan.

För SD blev valet ändå en framgång med 15,34 procent och nya mandat i parlamentet.

Socialdemokraterna var nöjda med sitt val. Man hade hittat en modell där man med kandidaten från LO talade till skeptiska väljare på landsbygden med sitt budskap "Ta tillbaka kontrollen", som osade Brexit och flört med SD-väljare. I storstäderna talade man istället om kamp mot högerpopulism, vikten av att ta kampen för den liberala demokratin med hjälp av parlamentet i Bryssel. Heléne Fritzon, före detta migrationsministern, hade visat sig vara en slugger i debatterna. Alla kvinnliga statsråd var ute och talade om abortfrågan och kvinnors rättigheter. Man malde ner de andra partierna med den socialdemokratiska kampanjmaskinen, som visade sig fungera när det gällde.

Socialdemokraternas kris

På det ytliga planet såg allt ut att gå bra för Socialdemokraterna. EU-valet var en uppvisning i att Socialdemokraterna fortfarande visste hur man drev kampanj. Regeringsbildningen visade att Stefan Löfven var kall nog att vinna en förhandling som på förhand tycktes omöjligt, och att Socialdemokraterna aldrig lättvindigt skulle lämna över makten.

Men under ytan sjöd krisen. I opinionen gick det inte bra. Det som en gång i tiden hade kallats Juholtsiffror och setts som varningssignal, var nu det nya normala. Samtidigt fortsatte Sverigedemokraterna att växa.

Det var på ett sätt ironiskt, Januariavtalet hade kommit till för att hålla Sverigedemokraterna utanför makten, nu var det bara Sverigedemokraterna som tjänade på det.

I oktober kom den första mätningen som visade att stödet för Socialdemokraterna föll kraftigt bland LO-medlemmar och att SD för första gången var ikapp i opinionen.

En skräckpunkt som S och LO närmat sig under många år och som LO lagt stora delar av sitt politiska arbete på att hantera.

Nu var man ändå där och ingen tycktes veta hur det skulle ändras.

I november meddelade LO:s ordförande Karl-Petter Thorwaldsson att han tänkte avgå vid kongressen i juni året efter. Då skulle han ha suttit åtta år på posten. Han sa till *TT* att han tyckte att hans slagkraft som opinionsbildare hade tappat i styrka.

– Lite grann tröttnar man på sig själv och sin egen roll, sa han.

Karl-Petter Thorwaldsson hade ofta förekommit i spekulationer för att bli ny S-ledare, nu ville han sluta helt.

Spekulationerna om Löfvens efterträdare pågick också på andra håll. Inte

för att Löfven hade visat några tecken på att vilja sluta. Men runt omkring honom såg det ut som att kandidaterna ställde upp för partiledarstrid.

Det började med Ardan Shekarabi, civilministern från Uppsala. Han skrev ett långt inlägg på Facebook, med ett 9-punktsprogram om det Sverige han ville se. Där fanns bland annat hårdare reglering av vinster i välfärden, mer reglerad invandring och en tydligare nationell identitet. Det var en ovanlig programförklaring och tolkades som en kandidatur till partiledarposten.

“Shekarabi gör sig redo att ta över efter Löfven” skrev *Expressen*. “Det här är början på striden om tronen”, skrev *Svenska Dagbladet*.

En vecka senare dök inrikesminister Mikael Damberg upp i en stor *Expressen*-artikel. Där beskrevs han som statsministerns närmaste förtrogna och som nyckelpersonen som fick igenom uppgörelsen med Centerpartiet och Liberalerna.

Det har spekulerats om Löfvens efterträdare ända sedan han tillträdde. Han ansågs ha blivit partiledare ofrivilligt, för att rädda partiet efter en turbulent tid. Att han skulle avgå var en tidsfråga.

Nu hade han suttit i åtta år. Partiets siffror var i botten. Hans egna siffror var i botten.

Och sen kom den där intervjun i *Agenda* i november.

Programledaren Anders Holmberg ställde frågor om gängbrottslighet och skjutningar. Stefan Löfven snurrade bort sig i sina svar. Programledaren ville prata invandring och integration. Det ville inte Löfven, men han lyckades inte på ett begripligt sätt förklara varför han ansåg att klass var en viktigare faktor än etnicitet.

Tidningarna skrev att det var över för Löfven. Efter det här skulle det blir svårt att sitta kvar.

Det var inte i vilken fråga som helst Löfven gjorde bort sig. Brott och straff hade seglat högst upp på väljarnas agenda. Och det är ett område där Socialdemokraterna redan var i underläge gentemot Moderaterna. Moderaterna hade högre förtroende bland väljarna, driver den hårdare-tag-politik som väljarna ville se. Socialdemokraterna var fast i ett samarbete med Miljöpartiet som alltid betonat integritet, rättssäkerhet och en mildare syn på straff.

Så här hade det varit länge.

Allt detta blev värre av det som hände på Malmös gator i oktober.

Dramatiska skjutningar i Malmö

Ribersborg ligger i de västra delarna av Malmö. Här är lägenheterna dyrare. Utanför breder havet ut sig. Strandpromenaden är ett populärt stråk när det är varmt. Klara dagar ser man till Danmark.

Det var en sådan dag måndagen den 26 augusti när 31-åriga läkarstudenten Karolin Hakim kom ut på gatan framför sin lägenhet. Hon var med sin sambo

och höll deras två månader gamla spädbarn i famnen när två maskerade män sköt henne i huvudet. Hon dog senare på sjukhuset.

Dagarna efteråt stod rikspolitiker på mordplatsen och fördömde dådet.

Tillvägagångssättet och det faktum att hennes sambo hade ett kriminellt förflutet tydde på att skjutningen var en gänguppiggörelse.

Tidigare har bröder eller söner skadats i gängsammanhang. Men det var något helt nytt att skjuta en sambo med ett spädbarn i famnen. Betydde detta att gängens oskrivna regler slutat gälla? Var det nya gränser nu?

Veckan efter bjöd inrikesminister Mikael Damberg in alla partier utom Sverigedemokraterna till "gängsamtal". Då hade Moderaterna redan hunnit före genom att skicka en lista till statsministern med tio punkter på hur de ville lösa gängbrottsligheten. Där fanns bland annat visitationszoner, dubbla straff för gängbrottslingar, ökad rätt till avlyssning och kameraövervakning, anonyma vittnen och kronvittnen.

Socialdemokraterna var öppna för att diskutera allt, sa inrikesministern. Socialdemokraterna ville göra allt för att minimera konflikten. Konflikt betydde att partiet riskerade att tappa väljare till Moderaterna.

Gängsamtalen som bröts

Men diskussionerna handlade inte särskilt mycket om Moderaternas olika förslag, även om flera av dem var kontroversiella ur rättssäkerhetssynpunkt.

Diskussionerna handlade framförallt om att Sverigedemokraterna inte fick vara med. Både Kristdemokraterna och Moderaterna kritiserade att Sverigedemokraterna inte var inbjudna, men kom till mötena.

Det som läckte ut från mötena tydde på dålig stämning. Moderaterna tyckte att det hände för lite. De sa att Miljöpartiet bromsade i regeringskansliet. Efter tre veckor av diskussioner hoppade Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna av samtalen.

“Regeringen har vidare en förkärlek till ´förutsättningslösa utredningar´ framför skarpa förslag. Det leder sällan till verkstad“, skrev Ulf Kristersson i *Aftonbladet*.

Regeringen lade fram 34 punkter, med stöd av V och C. Moderaterna tyckte att den innehöll för lite, bland annat saknade de sina visitationszoner och slopandet av ungdomsrabatten. Ändå tänkte Moderaterna rösta för förslagen, meddelade Ulf Kristersson på Facebook.

En situation som kunde varit uteslutande gynnsam för Moderaterna om det inte vore för det komplicerande faktum att Ulf Kristersson, Nyamko Sabuni och Ebba Busch Thor befann sig i Tel Aviv på festfixaren Micael Bindefelds 60-årsfest och lät andra sköta förhandlingarna i Stockholm.

I november kom nästa händelse som skakade Sverige. Också den i Malmö. På Möllevångstorget, mitt i stadens sjudande uteliv. Strax efter klockan 21 på

lördagskvällen fick polisen se två pojkar komma springande, en femtonåring och en sextonåring. Femtonåringen rusade in på en populär pizzeria nära torget, skrikandes på hjälp. Han var skjuten och dog där på restauranggolvet. På gatan utanför låg sextonåringen, också han skjuten. Han fick skjuts till akuten, ett par hundra meter bort, och klarade sig.

Två tonåringar, skjutna, på en populär gata mitt i centrala staden, mitt bland folk. Det sände nya chockvågor genom Sverige.

Det var efter dessa händelser Stefan Löfven satte sig i *Agenda* och snurrade in sig i programledaren Anders Holmbergs frågor. Det hördes inga avgångskrav inifrån partiet, men bland dem som tycker och tänker och pratar om politik stod det klart: Det här var slutet för Löfvens partiledarskap.

Sverigedemokraterna äter ihop med M och KD

Sverigedemokraterna var inne på sitt nionde riksdagsår. Hela tiden hade partiet vuxit. Skandalerna hade visserligen avlöst varandra, men i riksdagen arbetade ledamöterna hårt och uthålligt.

I början av juli, när alla andra var i Visby på Almedalsveckan, blev en köttbullslunch i riksdagen en riksstyhet. På Ebba Busch Thors kontor lunchade hon och hennes stabschef Martin Kits med Jimmie Åkesson och hans stabschef Mikael Eriksson. De pratade om sjukvården och energipolitiken och den kommande parlamentariska utredningen om migration.

Något liknande hade inte hänt under de nio år som Sverigedemokraterna suttit i riksdagen. Det här var ett pariparti. Hela regeringsbildningens låsning hade handlat om det. Ja, egentligen hade allt handlat om dem sedan de kom in i riksdagen. Skulle utskotten formas om för att minska deras inflytande? Skulle Jimmie Åkesson bjudas på Nobelfesten? Skulle Löfvens regering få igenom sin budget? Skulle det bli extraval? Decemberöverenskommelsen. Decemberöverenskommelsens uppbrott. Regeringsbildningen efter valet 2018.

Januariavtalet kom till för att Annie Lööf och Jan Björklund inte litade på att Ulf Kristersson och Ebba Busch Thor skulle kunna vara oberoende från Jimmie Åkesson ifall de gick vidare med en ren M-KD-regering som Ulf Kristersson ville.

Nu var Jimmie Åkesson bjuden på köttbullar hos kristdemokraternas partiledare.

Det fanns en fråga som ständigt ställdes hösten 2019: Vem är egentligen oppositionsledare? Jimmie Åkesson var större i opinionen. Ebba Busch Thor var före med utspelen, hela tiden. Likaså med lunchen.

Det dröjde till början av december innan Ulf Kristersson bjöd Jimmie Åkesson på fika och samtalade om politik.

Det här var symboliska händelser, mer än något annat. Noggrant dokumenterade i sociala medier för maximal uppmärksamhet.

Moderaterna radikaliserades åt alla håll

Moderaterna befann sig i rörelse. På kongressen i Västerås tycktes partiet radikalieras åt alla håll på samma gång. Man gick åt det mer gammelmoderata hållet: starkare försvar, mer kärnkraft, strama åt public service, utreda slöjförbud i skolan, utvisa fler asylsökande som begick brott.

Det kallades konservativt.

Men partiet tog också steg åt det liberala hållet när det gällde den ekonomiska politiken: sänkta skatter och sänkta bidrag.

Bort från mitten skulle man i alla fall. Under Fredrik Reinfeldts tid hade valbarhet varit ett strategiskt honnörsord. Man skulle kunna bli vald av de stora massorna, alla skulle kunna rösta på Moderaterna. Därför närmade man sig mitten. Nu gjorde partiet en kraftig högersväng.

Sista dagen på stämman i Västerås höll Ulf Kristersson pressträff. Det handlade om Moderaternas oppositionsroll. Partiet hade trevat sig fram i den, ovana efter att ha lett landet i åtta år. Ena dagen försökte man vara statsbärande och ansvarsfull. Nästa hoppade man av överenskommelser. Man hamnade ständigt efter Jimmie Åkesson och Ebba Busch Thor när det gällde utspel.

Nu hade Moderaterna bestämt sig. De skulle göra livet surt för regeringen. De skulle driva igenom skarp lagstiftning i riksdagen i frågor där de visste att det fanns majoritet, sa Ulf Kristersson.

Journalisterna vred på sig. Det här var svårförstått. Det hade inte hänt förut. Gången var att regeringen föreslog lagar som riksdagen röstade om. Nu skulle oppositionen ta över initiativet och genom utskotten både föreslå och rösta om lagar. Skulle det ens fungera?

Det vänsterkonservativa blocket

Det blev 2019 tydligt att Moderaterna inte tänkte sitta och vänta längre. I december fick Sverige en ny oväntad Allians. Vänsterpartiets ledare Jonas Sjöstedt förklarade att han ville stoppa den stundande omorganisationen av Arbetsförmedlingen. Han kallade den ”kaosprivatiseringen”, ett begrepp som snabbt fick fäste i debatten. Vänsterpartiet krävde bland annat att det inte tvångsmässigt skulle införas LOV, lagen om valfrihet, mer resurser och en vidare utredning av omorganisationen.

Om regeringen inte uppfyllde Vänsterpartiets krav, skulle partiet rikta misstroende mot arbetsmarknadsminister Eva Nordmark, som var nyttillträdd sedan Ylva Johansson lämnat för att bli EU-kommissionär i september.

Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna anslöt sig till Vänsterpartiets krav. Snart backade regeringen och samarbetspartierna. Man backade, slopade LOV, ändrade tidsplanen och sköt på förändringarna ett år.

Det var Centerpartiets hjärtefråga det där, och från moderat håll märktes en

*Stefan Löfven jagas av den vänsterkonservativa oppositionen, från vänster Jimmie Åkesson, Ebba Busch Thor, Ulf Kristersson och Jonas Sjöstedt.
Teckning:
Kjell Nilsson-Mäki.*

särskild glädje över att ställa till det för Centerpartiet, som man tyckte hade svikit borgerligheten genom att välja Löfven före Kristersson som statsminister.

Så föddes den nya vänsterkonservativa oppositionen. Som stod långt ifrån varandra i många frågor, men som gick ihop ändå. Det var en ny maktbalans i riksdagen, som hade siktet inställt på att göra livet surt för Stefan Löfven.

I efterhand var det konstiga att det var detta Stefan Löfven strävat efter hela tiden. Han ville ha ett mittensamarbete. Nu framstod det som att han vunnit den gamla stridens seger. Alliansen, som utmanat Socialdemokraternas maktinnehav och vunnit två val, var upplöst. Socialdemokraterna fick betala genom att driva politik som gick rakt emot partiets löften.

Det hade varit Stefan Löfvens dröm att splittra blockpolitiken. Men den hade också varit Jimmie Åkessons. Och när 2019 var slut hade Sverigedemokraterna fått det läge partiet länge drömt om: Man hade blivit insläppt i värmen av Kristdemokraterna och Moderaterna. Framtiden såg ljus ut.

JAN KLØVSTAD

UTFORDRINGAR I DEI SJØLVSTYRDE OMRÅDA

Politikk og økonomi i 2019 – Færøyane, Grønland og Åland

Oversynet nedafor tek for seg tilstanden og utviklinga på det politiske og økonomiske område i alle dei tre sjølvstyrde områda i Norden.

Jan Kløvstad er dagleg leiar i Nordisk informasjonskontor Norge, sekretær i den norske avdelinga i Letterstedtska föreningen, og tidlegare direktør i Nordens Hus på Færøyane og Katuaq – Grønlands kulturhus.

Færøyane

Stigande folketal og sterkaste økonomiske vekst i Norden

Folketalet steig til 52000 ved utgangen av 2019, opp 3500 frå januar 2015. Dette er solid framgang frå den fæle krisetida som hadde klimaks i oktober 1992. Færøyane opplevde den verste økonomiske krisa i Europa i fredstid før 2008, og måtte setjast på ein økonomisk kur som kosta mange dyrt. Frå ein foreløpig topp i folketalet i oktober 1988 med 47838 innbyggjarar, kom talet færøyingar på Færøyane ned til drygt 42100 i april 1994. På den tida hadde arbeidsløysa gått opp frå så godt som fråverande til nesten 25% over natta. Etter dette kom økonomien seg imponerande raskt, med eit bokført overskot i landskassa berre seks år seinare.

Rapporten «State of the Nordic» frå Nordregio (Februar 2020) viser at Færøyane har hatt den sterkaste veksten i økonomien i Norden i fleire periodar dei siste ti åra. Det er optimisme i dei fleste næringane. I Nordregios indeks for regionalt vekstpotensiale toppar Færøyane føre Reykjavík og Osloreionen. Færøyane har den høgaste deltakinga i arbeidslivet, det største fødselsoverskotet og den sunnaste demokratiske fordelinga. Mens Åland og Finland nyleg passerte Sverige og nå er områda i Norden med den eldste befolkninga, har Færøyane (og Grønland og Island) framleis fleire barn enn menneske over 65 år.

Fiskeripolitikken avgjorde lagtingsvalet

Fólkaflokkurin og Sambandsflokkurin vann lagtingsvalet i august 2019. Valet handla først og fremst om fiskeripolitikken. Landsstyrekoalisjonen 2015-2019 gjennomførte ein fiskerireform som trådte i kraft 1. januar 2018, men som møtte stor motstand frå næringa. Hovudpunkta i denne fiskerireforma var at ein del av kvotene skulle seljast på auksjon, og at kvoter ikkje skulle kunne omsetjast. Etter valet blei det ei tilbakerulling i hovudsak til den gamle ordninga.

Den konservative Fólkaflokkurin gjekk fram frå 18,9 til 24,4% og fekk det beste resultatet sitt dei siste 20 ára. Sambandsflokkurin fekk eit jamnt godt val med 20,3%, fram med eitt mandat og 1,6%-poeng frå 2015. Lagmann Aksel V. Johannessens sosialdemokratiske Javnaðarflokkurin gjekk tilbake med 3 prosentpoeng frå 2015, tapte eitt mandat og endte på 22,1%. Også Tjoðveldi gjekk tilbake drygt 2 prosentpoeng og mista eit mandat. Etter valet skipa Fólkaflokkurin landsstyre med Sambandsflokkurin og sentrumspartiet Midflokkurin, i eit knapt fleirtal med 17 av 33 mandat i Lagtinget. Framsokn, leia av tidlegare Tórshavnordførar Poul Mikkelsen, gjekk tilbake frå toppresultatet med 7 % i 2015 til 4,6%. Mange av veljarane i dette partiet er tidlegare Fólkaflokksveljarar, og også Poul Michelsen har fleire tiårs medlemskap og leiande verv som blant anna ordførar i Tórshavn for Fólkaflokkurin. Om vi slår saman valresultata for desse to partia dei siste to vala, er det klar konservativ framgang med nesten 3 prosentpoeng.

Landsstyret er nå leia av Bárður Nielsen frá Sambandsflokkurin, mens Fólkaflokkurin sit på tunge postar som finans og fiskeri. I tillegg er sentrumspartiet Midflokkurin konservativt i kultur- og religionsspørsmål. Den nye utanriks- og kulturministeren Jenis á Rani gjekk til val på å opprette eige færøysk konsulat i Jerusalem, og dette ligg også inne i budsjettet for 2020.

Den store taparen i valet var kvinnene. I Lagtinget blei det enda færre kvinner enn i valet i 2015, som var ille nok. Nå sit det átte kvinner og 25 menn der. Fem av dei átte kvinnene representerer Tjoðveldi, mens dei tre største partia Fólkaflokkurin, Sambandsflokkurin og Javnaðarflokkurin berre har ei kvinne kvar.

Folketingsvalet

I folketingsvalet først i juni blei Sambandsflokkurin, søsterparti til danske Venstre, den store vinnaren med 28,3% av stemmene. Veteranen Edmund Joensen, 75 år, vann tilbake mandatet han hadde i periodane 1994-1998 (da han også var regjeringssjef (lagmann)) og 2007-2015. Joensen kom inn i lagtinget så tidleg som i 1988.

51 år gamle Sjúrdur Skaale frá den sosialdemokratiske Javnaðarflokkurin blei attvalt med 25,5% og heile 12% av alle personlege stemmer. Etter å ha

vore møtande varamedlem for lausrivingspartiet Tjóðveldi i delar av perioden 2007-2011, skifta han parti. Han har vore valt til Folketinget i kvart val sidan 2011 med solide personlege stemmetal.

Tjóðveldi fall ut av Folketinget, med 18,6%.

Partia på Færøyan

Partia på Færøyan har to dimensjonar, med varierende grad av ønske om sjølvstyre eller å halde på riksfellesskapen med Danmark og Grønland. Færøyan tar på seg stadig fleire oppgåver som før var danske, som heile helse- og omsorgssektoren politisk og økonomisk frå Danmark i 2000. Da takka Færøyan nei til omlag ein tredel av dei årlege overføringane frå danske statskassa.

Dei færøyske partia, utifrå storleiken i lagtingsvalet i 2019 (med mandattal i parentes), er:

Fólkaflokkurin (8), konservativt og for fullt sjølvstyre. (Med i den konservative gruppa i Nordisk råd).

Sambandsflokkurin (7), liberalt-konservativt og for indre sjølvstyre. (Med i Midtengruppa).

Javnaðarflokkurin (7), sosialdemokratisk og for indre sjølvstyre (Sosialdemokratiske gruppa).

Sjálvstyri (1), sosialliberalt, fullt sjølvstyre (Midtengruppa).

Tjóðveldi (6), sosialistisk, fullt sjølvstyre (Nordisk grønt venstre).

Framsokn (2), liberalt, fullt sjølvstyre (ikkje i Nordisk råd til nå).

Miðflokkurin (2), kristenkonservativt (Midtengruppa).

Turisme med kreativ marknadsføring

Færøyan har utmerkt seg med kreative kampanjar som har vakt oppsikt over heile verda. Dei seinare ára har turistrådet fått laga ein interaktiv video med "Faroese translate" i protest mot Google translate som ikkje hadde tatt med færøysk. Folk kunne stille spørsmål til ein bunadskledt færøying på sitt eige språk, og mens dei venta på svaret på færøysk fekk dei sjå ein imponerende film med det mest spektakulære i færøysk natur. Så følgde "Faroese sheepview" som alternativ til Google street view.

I 2019 blei det kjent at det kjem to nye storhotell i Tórshavn. Det blir ei dobling av kapasiteten i byen fram til nå. I tillegg er det byggeplanar for nytt hotell ved Klaksvík.

Flypassasjertalet har dobla seg på ti år til 425 000 passasjerar i 2019. Det blir direkte flyrute ein gong i veka mellom New York og Færøyan med oppstart i 2020.

Færøyane blir meir og meir populært. Men er det plass til alle turistane i naturen og små bygder, som her i Gjógv?

Teikning: Óli P. Óli Petersen, Sosialurin og in.fo.

Beredyktig turisme?

Newsweek og reisemagasin har kåra Færøyane som eitt av dei beste reisemåla i verda, ei blanding av urørt natur og restaurantar i verdensklasse. Turismen har hatt ein enorm vekst. Men kor mykje toler naturen, kor mykje toler kulturen? I små bygder som Saksun, Kirkjubø og fugleøya Mykines bur det berre eit drygt titals menneske, og det kjem fleire hundre turistar kvar dag i ein stadig lengre sesong.

Grønland

Store utbyggingar og alvorlege misbruksaker av barn

Dei store sakene i Grønlands politikk i 2019 var igangsetting av tre nye flyplass-prosjekt, at USAs president Donald Trump ville kjøpe Grønland, dei alvorlege sakene om misbruk av barn særleg på austkysten og val til folketinget. Forskingsinstitusjonen Nordregio under Nordisk ministerråd spør Nordens sterkaste nedgang av menneske i arbeidsdyktig alder med heile 16% fram til 2040. Mange unge flyttar til ein stadig meir pressa bustadmarknad i Nuuk. Sjølv om grønlandske kvinner har nest høgaste fertilitetsrate i Norden, har den gått ned frå 2,5 fødsjar pr. kvinne i 2000 til 2,0 i 2019. 21% av grønlandarane er under 15 år, og berre 8,5% over 65 år. Men denne demografiske fordelinga har også samanheng med forventa levealder på 70,7 år, rundt 10 år kortare enn i resten av Norden.

Urolege år og brå kast

Sosialdemokratiske Siumut leia Naalakkersuisut, den grønlandske regjeringa, i 2019. Vegem dit har vore kronglut. Det har vore fleire partiskifte dei siste ti åra. Siumut har fått to avskalningar, med to tidlegare partileiarar som nye partileiarar. Hans Enoksen, partileiar og regjeringssjef i perioden 2002-2009 starta Parti Naleraq i 2011. Aleqa Hammond, som vipa ut Enoksen som partileiar i 2009 og fire år etter blei regjeringssjef, er nå i leiinga av eit anna utbrytarparti, Nunatta Qitornai.

Kim Kielsen tok over etter Aleqa Hammond i 2014, både som partileiar i Siumut og regjeringssjef. I perioden 2014-2018 leia Siumut ein koalisjon med eit knapt fleirtal, 16 av 31 mandat. Forsøket på å styrke posisjonane ved å skrive ut nyval våren 2018, gjorde situasjonen enda vanskelegare. Siumut mista to nye mandat, og er nå nede på åtte mot dei 14 partiet hadde i 2013. Siumut leia ei mindretalsregjering med Atassut og Nunatta Qitornai, to av dei minste partia i Inatsisartut (landstinget) fram til også Atassut hoppa av i april 2019. Regjeringa har ein avtale med det meir sentrumsorienterte Demokratiit (Demokratene) som parlamentarisk grunnlag, og har med det fortsatt eit slags fleirtal.

Meir stabilt i folketingsvalet

I folketingsvalet i juni 2019 fekk Inuit Ataqatigiit (IA) 33,4% og flest stemmer. Det var ein framgang på 8 prosentpoeng frå landstingsvalet 2018. 41 år gamle Aaja Chemnitz Larsen blei attvalt med heile 5686 personlege stemmer. Siumut fekk det andre mandatet, med ein heilt ny kandidat – den 22 år gamle bachelorstudenten i statsvitskap, Aki Mathilda Høeg Dam. Også Siumut gjekk fram frå landstingsvalet.

Utvida flyplassar

Det blir satsa stort på utvida flyplassar både i Nuuk, i Ilulissat ved Isfjorden i nord og etter kvart også i Qaqortoq heilt i sør. Nuuk får nytt terminalbygg på 9800 m² og forlenga landingsstripe for å kunne ta imot atlanterhavsflygingane direkte frå København. Ilulissat, som er det store turistmålet i Grønland får 2200 meter landingsstripe og eit for 300 reisande og 300 komande passasjerar samtidig.

Byggeprosjekta i Nuuk og Ilulissat kom i gang i 2019. Utbyggingane skal koste 3,6 mrd DKK. Danmarks daverande statsminister Lars Løkke Rasmussen og Kim Kielsen kunne 27. februar melde at Danmark investerer 700 millionar DKK og Grønlands regjering 1 milliard DKK. I tillegg hjalp den danske investeringa til å redusere lånepresset for den grønlandske regjeringa. Dagens hovudflyplass Kangerlussuaq blir militær flyplass for Danmark.

I dag går alle fly frå København til Kangerlussuaq, før tre timars flyreise sør- over igjen til Nuuk og tilsvarande nordover til Ilulissat. Dei to nye flyplassane vil omtrent halvere reisetida mellom Nuuk og København, og Ilulissat ventar i tillegg direkte fly frå USA og Canada.

I juni var det byggestart på eit formidlingscenter i UNESCO-byen Ilulissat, med utsyn over Isfjorden og stor vekt på klimautfordringane. Ilulissat, med minkande innlandsis og mange varmerekorar dei siste 20 åra, er omtalt som «der klimaet blir født». Senteret skal koste 150 millionar DKK, finansiert i samarbeid mellom kommunen og det grønlandske heimestyret med 23 millionar DK, 108 millionar DKK frå Realdania. Danske og amerikanske fond gir støtte til utstillingar. Bygget, teikna av den danske arkitekten Dorte Mandrup, skal opne i 2021.

Alvorlege saker med seksuelt misbruk av barn

I den austgrønlandske byen Taasilaq har politiet registrert til saman 191 seksualbrottsverk mot barn og unge i perioden 2014-2018. Det kom 40 nye saker kvart år, i ein by med 2000 innbyggjarar. 64% av ofra var jenter mellom 10 og 14 år på gjerningstidspunktet. For dei fleste handlar det om fysisk krenking. Alkohol er involvert i minst kvar fjerde sak, og indirekte i enda fleire, fordi rusa foreldre eller andre omsorgspersonar ikkje har hatt oppsyn med barna sine. Gjerningsmennene er særleg menn mellom 15 og 30 år.

Danmarks Radio stakk hol på byllen ved å lage dokumentaren «Byen hvor børn forsvinder». Sjølv om Grønland har hatt ansvaret for sosialpolitikken sidan 1980, blei Danmark beden om hjelp. Danmark har i første omgang løyvd 5,3 millionar DKK og sendt 17 barnevernseksperter og vernepleiarar til Taasilaq.

Demokratane hadde i mange år hatt varaordførar i storkommunen Sermersooq, men ville plutselig ikkje ta medansvar for dei alvorlege problema og varsla mistillit til partiet IA og ordførar Aasi Chemnitz Narup. Ho er ein av dei mest respekterte politikarar i Grønland i nyare tid, men heller ikkje ho har klart å finne løysingar i utkanten av den store kommunen som dekkjer både vestsida av innlandsisen og Nuuk og områda rundt Tasiilaq aust for isen.

Problema for barn i Aust-Grønland er ikkje av ny dato, men er frå grønlandsk side blitt sett på som internt grønlandsk ansvar. Frå dansk side blir det peika på at dette er starten, og at eit vidare kartleggingsarbeid skal føre til sterkare innsats for barn i Aust-Grønland og andre stader i Grønland.

Klassisk konflikt

Midt i desember presenterte Fiskerikommisjonen sine foreløpige tankar om ny fiskerilov. Eit viktig element i forslaget var langsiktige forvaltningsplanar som ledd i ei meir beredyktig fordeling av kvoter, både biologisk og økonomisk.

Kommisjonen ville innføre eit prinsipp om armlengdes avstand «så politikerne i fremtiden ikke kan tildele ekstra kvoter, når fiskerne rundt omkring i landet løber tør for kvoter og presser på for å få flere.» (sitert i avisa *Sermitsiaq*, 18. desember.) Den fullstendige innstillinga er venta i oktober 2020.

Trump ville kjøpe Grønland

Plutseleg var Grønland i nyheitene overalt i verda, da Donald Trump heilt overraskande meldte i august at han var interessert i å kjøpe verdas største øy. Men Kim Kielsen og Danmarks nye statsminister Mette Frederiksen gjekk ut saman og sa at Grønland ikkje er til sals. Kielsen gjorde det også klart at Grønland sjølv med sine 56000 innbyggjarar skal styre det som skjer i det grønlandske samfunnet.

Ny samarbeidsmodell for formannskapet i Nordisk ministerråd

Under Nordisk råds sesjon i Stockholm sist i oktober la Danmark, Færøyane og Grønland fram eit felles formannsprogramsprogram for Nordisk ministerråd for 2020. Færøyane og Grønland har tatt på seg vesentlege delar av formannsprogramsprogrammet.

Åland

Kvinner i leiinga på Åland

Mens det er langt mellom kvinnene både i Lagting og Landsstyre på Færøyane, har dei siste fire lantråda (regjeringsjefane) på Åland vore kvinner. Sidan Roger Nordlund (Åländsk Center) gjekk av etter valet i 2007, har Viveca Eriksson (Liberalerna), Camilla Gunell (Ålands socialdemokrater) og Katrin Sjögren (Liberalarna) leia Ålands landskapsregjering. Etter valet i oktober 2019 tok Veronica Thörnroos (Centern) over med ei en regjering med Åländsk Center, Moderaterna, Obunden samling og det nystarta Hållbart initiativ. I tillegg var Britt Lundberg ein aktiv og populær president i Nordisk råd i 2019.

Kommunereform

Kommunereform prega valet og valresultatet. I rundt 25 år har skiftande landskapsstyrelser arbeidd for å slå saman kommunar. Den største av 16 kommunar er hovudstaden Mariehamn, den minste er øya Sottunga med 100 innbyggjarar. Landskapsregjeringa med Liberalerna, Socialdemokraterna og Moderaterna meinte at 25 års arbeid med utgreiingar og frivillige ordningar var nok, og foreslo reduksjon til fire kommunar. Særleg Centern argumenterte mot tvang og for å halde fram den frivillige linja. Centern vann valet i oktober. Fleire små kommunar er nå i gang med frivillige forhandlingar.

Ålands statistik- og utredningsbyrå meldte i valrapporten sin at liberal-konservative Moderat samling (samanslått mellom Moderaterna og Obunden samling i 2013) med 17,9 % fekk beste valresultatet noen gong. Også Centern gjorde det betre enn i alle val etter 1995. For Liberalerna, Ålands Framtid og Socialdemokraterna var valet 2019 det dårlegaste sidan partia blei grunnlagt.

Styrka sjølvstyre for Åland

Revisjon av sjølvstyreloven er derimot eit arbeid alle partia og dei fleste, kanskje med unnatak av delar av næringslivet, står saman om. Den gjeldande sjølvstyreloven blei sist endra tidleg på 1990-talet. Blant dei viktige elementa er at Åland får større del av skatten som blir betalt av ålandske skattebetalarar. Kravet er litt meir pengar, og litt meir ansvar, og ei målsetting om at Åland sjølv tar seg av skattelegginga og skatteinnkrevinga. Om sluttresultatet blir slik det kunne sjå ut ved slutten av 2019, kan det bli auka skatteinntekt for Åland på rundt 10 millionar Euro.

I desember gjorde Riksdagen i Finland viktige vedtak. Riksdagsmedlem Mats Löfström (Ålandsk Center), med attval og heile 11051 stemmer i riksdagsvalet i 2019, var nøgd, og skreiv i nyheitsbrevet sitt 18. desember: «Förra veckan fick vi det nya ekonomiska systemet för Ålands självstyrelse i mål i riksdagen. Vägen dit har varit lång. Man kom överens om systemet i den så kallade Ålandskommittén, som en del av totalrevisionen av självstyrelselagen. ... Trots motstånd på tjänstemannahåll gav regeringen förslaget om det ekonomiska systemet, med Ålands godkännande, till riksdagen.» I Riksdagen stemte alle utanom Sannfinländarna for styrka ålandsk sjølvstyre.

Folketalet stig

Folketalet på Åland stig sakte. Det er rekna med at Åland passerer 30000 innbyggjarar i løpet av 2020, eller tidleg i 2021. Åland er blant dei få i Norden som har like mange fødde som døde, i 2019 265 fødde og 264 døde. Innflyttingsoverskotet var 300 i 2018 og 100 i 2019, dei fleste frå Norden. Talet på utanlandsfødde har gått opp frå 10,3% i 2006 til 18% i 2019. Berre Sverige har fleire innbyggjarar som er født utanlands. Veksten er størst i og rundt Mariehamn. Det er framleis eit lite kvinneoverskot, men betre balanse enn for 20 år sidan. I bygdene og i skjergarden er det stort mannoverskot, mens det er 500 fleire kvinner enn menn i Mariehamn.

Stabil økonomi

Økonomien er i stabil vekst. At Åland har falle ned frå 13. til 18. plass på Nordregions regionranking skuldast at fleire regionar som Færøyane og Vesturland på Island har hatt ei enda betre utvikling. Det er relativt få arbeidsledige, høgast med 4,8% i Mariehamn og nede på 2,3% i skjergarden. På Sottunga var 99% av innbyggjarane i arbeid.